

Elina Järvenpää

Kirjastoammattilainen ja asiakas kokoelman kehittäjinä

Asiakaskysely ja kirjastohenkilökunnan teemahaastattelu

Ylöjärven kaupunginkirjastossa

Opinnäytetyö

Syksy 2009

Kulttuurialan yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö
Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelu

Tekijä: Elina Järvenpää

Työn nimi: Kirjastoammattilainen ja asiakas kokoelman kehittäjinä: Asiakaskysely ja kirjastohenkilökunnan teemahaastattelu Ylöjärven kaupunginkirjastossa

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2009

Sivumäärä: 70

Liitteiden lukumäärä: 2

Tässä työssä lähestytään kokoelman kehittämistä sekä kirjaston että asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää kirjastoammattilaisten ja asiakkaan osuutta kokoelman kehittämisessä ja miten kokoelma vastaa asiakkaiden toiveita henkilökunnan näkökulmasta. Tutkittava kirjasto on Ylöjärven kaupunginkirjasto. Tutkimuksessa yhdistyivät kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset menetelmät. Asiakkaiden käsitystä kokoelmasta tutkittiin asiakaskyselyllä, ja kirjastoammattilaisten mielipiteitä selvitettiin teemahaastattelulla. Molemmat tehtiin vuoden 2009 aikana. Asiakaskyselyllä saatiin hyvä käsitys etenkin aktiivisten asiakkaiden kiinnostuksen kohteista. Asiakaskyselyn tulokset käsiteltiin SPSS-tietokoneohjelmaa käyttäen. Teemahaastattelu antoi viitteitä siitä, mihin suuntaan kokoelmaan haluttaisiin kehittää ja minkälaisia haasteita tulevaisuus tuo. Seitsemän kirjastoammattilaista osasivat melko hyvin arvioida asiakkaiden kiinnostuksen kohteita, vaikka yllätyksiäkin tuli esiin.

Tutkimuksen perusteella kokoelman kehittäminen lähtee asiakkaista, vaikka siihen vaikuttaa muun muassa kokoelmatyöntekijä itse, nykyinen kokoelma, yhteiskunta, kustantajat, trendit, viihde, etiikka, ekologisuus ja sosiaalisen median hyödyntämisen mahdollisuudet. Kokoelma ja asiakas kohtaavat tutkimuksen perusteella melko hyvin, mutta haasteita ja kehitysmahdollisuuksia löytyy. Palveluja voitaisiin parantaa yhteistyöllä järjestöjen kanssa ja kokoelmaa koskevaa tiedotusta olisi mahdollista kehittää esimerkiksi sosiaalista mediaa hyödyntäen. Kirjasto voisi tulevaisuudessa miettiä myös pienilevikkisen kirjallisuuden rohkeampaa esilletuomista kokoelmassa. Viihdekirjallisuus on tärkeä osa kokoelmaa ja edistää myös lukuharastusta, mutta laatuksiteerit hankinnoissa tulee säilyttää. Kokoelmassa tulee edelleen näkyä monipuolisuus ja tasa-arvo. Ekologisuus voitaisiin huomioida konkreettisemmin toiminnan suunnittelussa. Kokoelman kehittäminen lähtee pienistä palaista liikkeelle kohti suurempaa kokonaisuutta.

Avainsanat: Kirjastot, kokoelmatyö, kehittäminen, asiakas, tulevaisuus.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author: Elina Järvenpää

Title of thesis: Librarian and Patron as Collection Developers: A Customer Survey and a Theme Interview for Library Personnel in Public Library of Ylöjärvi

Supervisor: Ari Haasio

Year: 2009

Number of pages: 70

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to study collection development from patron's and librarians' point of view. Studying methods were both quantitative and qualitative research. There was a customer survey in Public library of Ylöjärvi and also a theme interview for library personnel. The both researches were made during the year 2009. The customer survey cleared what patrons think about the collection in Ylöjärvi. The survey brought out particularly the interest, hopes and needs of active patrons. The data were processed with SPSS-software. In addition, the personnel's recorded theme interview's aim was to clarify the actual thoughts about the collection. Seven librarians told how they see the collection and how it should be developed in the future. There were also questions about collection development considering patron's perspective.

The collection development initiatives come from patrons although the collection workers, the existing collection, society, publishers, trends, entertainment, ethics, social media and ecological aspects have an effect on the collection development. At present, the collection at Ylöjärvi public library corresponds to customers' hopes quite well but there is still room for improvement. The services could be improved by co-operation with organisations and informing about the collection through social media. The library could consider putting out limited circulation literature more in the collection. Light reading is important part of collection and it promotes reading as a hobby but still it is very important to maintain the quality criteria in acquisitions. Further, the diversity and equality must be maintained in the collection. Ecological aspects could be considered more concrete in the strategy. Consequently the collection management starts from pieces in order to create the bigger picture.

Keywords: Library, collection development, patron, future.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ.....	4
Käytetyt termit ja lyhenteet	6
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	7
1 JOHDANTO.....	8
2 KOKOELMATYÖN LÄHTÖKOHTIA	9
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	12
3.1 Tutkimusongelma ja työn tavoite.....	12
3.2 Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ja niiden yhdistäminen	13
3.3 Haastateltavien valinta	15
3.4 Teemahaastattelu Ylöjärven kaupunginkirjastossa	17
4 ASIAKASKYSELY YLÖJÄRVEN KAUPUNGINKIRJASTOSSA	19
4.1 Asiakaskyselyn tavoitteet ja kyselyn rakenne.....	19
4.2 Taustatekijät ja huomiot	20
4.3 Asiakaskyselyn demografiset taustatekijät.....	21
5 ARVIOITA YLÖJÄRVEN KAUPUNGINKIRJASTON KOKOELMASTA	24
6 KOKOELMATYÖN PALAPELI.....	34
6.1 Kokoelman muodostaminen.....	34
6.2 Valinta kohtaa kysynnän, kysyntä kohtaa valinnan	35
6.3 Valinnanvapaus; vapaus valita vai vapaus olla tekemättä valintaa?	36
6.4 Kirjastonhoitaja valitsijana.....	38
6.5 Kaunokirjallisuus ja valinnan vaikeus	41
6.6 Viihteen osuus ja asema kokoelmassa	43
6.7 Kirjan elinkaaren ehtoopuoli	45
7 KOKOELMA JA ASIAKAS	48
7.1 Kirjasto on ihmiskunnan muisti.....	48
7.2 Asiakkaita ovat kaikki	49
8 KOKOELMATYÖN TULEVAISUUS.....	52

8.1 Houkutteleva kirjasto? Voiko kirjasto olla houkutteleva?	52
8.2 Ajan hermoilla pysyminen	53
8.3 Digitaaliset aineistot	55
8.4 Verkkopalvelut ja sosiaalinen media	57
8.5 Etiikka ja sananvapaus.....	58
8.6 Ekologisuus kokoelmatyössä ja logistiikan mahdollisuudet.....	61
9 LOPPUPÄÄTELMÄT	65
LÄHTEET	68
LIITTEET	71

Käytetyt termit ja lyhenteet

Ekologisuus	<i>Ekologisuus</i> on johdannainen sanasta ekologia ja sillä viitataan ekologiseen kestävyYTEEN. <i>Ekologisuus</i> on yleiskielessä käytetty ilmaus, jolla tarkoitetaan luonnonvarojen säästämistä ja saasteiden vähentämistä.
Mangat	Manga tarkoittaa japanilaista sarjakuvaa, joka on kasvatannut suosiotaan erityisesti 2000-luvulla länsimaissa.
Sosiaalinen media	<i>Sosiaalinen media</i> on yhteisöllisesti tuotettu tai jaettu media, jossa käyttäjät jakavat toistensa kanssa muun muassa mielipiteitä ja kokemuksia. Tällaisen median piiriin kuuluu esimerkiksi blogit, wikit, keskustelupalstat ja palveluita esimerkiksi YouTube, MySpace ja Facebook.
Trendit	<i>Trendi</i> merkitsee kehityssuuntaa, taipumusta, muotia ja suuntausta.
Viihdekirjallisuus	<i>Viihdekirjallisuus</i> painottuu viihdyttämiseen ja viihtymiseen ja on tyyliltään usein kevyttä, vaikka lajityypin piiriin kuuluukin hyvin eritasoista kirjallisuutta.

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kirjastonkäytön tarkoitus.....	23
Taulukko 1. Vastaajien ikäjakauma.....	21
Taulukko 2. Millainen tietokirjallisuus kiinnostaa asiakkaita.....	26
Taulukko 3. Millainen kaunokirjallisuus kiinnostaa asiakkaita.....	28

1 JOHDANTO

Kirjaston kokoelma on monella tapaa kirjastotyön ydin, koska kaikki rakentuu sen ympärille. Asiakkaalle kokoelma saattaa olla vain pieni palanen jonkun tietyn aihepiirin tietokirjallisuutta. Se saattaa olla yhtä kuin dekkari- ja jännityskirjallisuus, dvd-valikoima tai lastenosaston kuva- ja satukirjavalikoima. Kirjaston tehtävä onkin tarjota jokaiselle juuri häntä kiinnostaa aineistoa ja pitää tarjonta laadukkaana sekä mielenkiintoisena. Tämä vaatii aktiivista kokoelman kehittämistä, joka sisältää arviointia, valintaa, tiedon keräämistä sekä jatkuvaa suunnittelutyötä.

Kokoelma muodostaessa pidetään mielessä, mitä asiakkaat haluavat. Asiakkaalla on selkeä rooli kokoelman muodostamisessa, mutta kokoelman kehittäminen on pitkä prosessi, johon nivoutuu sekä kokoelman historia että sen tulevaisuus. Tähän kaikkeen vaikuttaa kirjastoammattilainen, joka ylläpitää kokoelmaa. Palvellakseen asiakkaita paremmin, joskus kirjastotyössä pitää osata markkinoida myös kokoelmaa palvelujen lisäksi. Aineiston esille tuominen voi olla tarpeen eri menetelmiä käyttäen, jotta asiakkaan silmät avautuisivat myös kokoelman muille osakokonaisuuksille, joista hän ei ole aiemmin ollut tietoinen ja todellisten löytöjen tekeminen tulisi mahdolliseksi. Kokoelma ja asiakkaat kohtaavat kirjastoissa joka päivä, mutta tässäkin on aina kehittämisen mahdollisuuksia.

Opinnäyte tuli toimeksiantona Ylöjärven kaupunginkirjastolta. Työn tavoitteena oli tarkastella kirjaston kokoelmaa sekä asiakkaan että kirjastoammattilaisen näkökulmasta ja etsiä kehittämismahdollisuuksia tulevaisuutta ajatellen.

2 KOKOELMATYÖN LÄHTÖKOHTIA

Kirjastojen kokoelma on yhtenäinen kokonaisuus, joka sisältää hyvin erityyppistä materiaalia. Yleisissä kirjastoissa kokoelman muodostamiseen vaikuttavat seuraavat asiat enemmän tai vähemmän: totutut toimintatavat, kirjastolaki, asenteet, arvot, kulttuuri, yhteiskunta, nykyinen kokoelma, moraalit, tasa-arvo, asiakaslähtöisyys, sivistys, tasa-arvon ihanne, *trendit*, traditio, jopa *ekologisuus*, sekä kirjaston perinteinen tehtävä tukea lukuharrastusta ja elinikäistä oppimista. Vaikutteet voidaan osin tiedostaa, osin niiden tiedostaminen on kuitenkin vaikeampaa. Välillä onkin hyvä pysähtyä miettimään, mikä oikeasti vaikuttaa kokoelmatyöhön ja erityisesti aineiston valintaan ja miten hyvä kokoelma muodostetaan.

Kokoelmatyö sisältää erilaisia käsitteitä ja määritelmiä, jotka esiintyvät kirjallisuudessa hieman poikkeavina. Raine Wilén (2007, 26) esittelee Peggy Johnsonin terminologiset määritelmät. **Kokoelman kehittäminen** tarkoitti alun perin kokoelmien kehittämiseen yleensä liittyviä toimintoja, joiden tarkoitus oli palvella käyttäjien tiedontarpeita ja kiinnostuksen kohteita, mutta myös vastata kirjastolaitoksen prioriteetteja. Tässä tilanteessa korostuu etenkin aineistonvalinta, jonka pohjalta kokoelma rakennetaan. Erilaisia toimintoja ovat edellä mainitun lisäksi kehittämispolitiikan laatiminen ja koordinointi, tiedon tarpeiden analyysi, kokoelman käyttötutkimukset, kokoelman analysointi, budjetin hallinta, suhteet käyttäjyhteisöön ja resurssien jakosuunnitelma muiden kirjastojen kanssa. **Kokoelman arviointi** tarkoittaa kokoelman järjestelmällistä tarkastelua ja arviointia ja tähtää lopulta määrittelemään, kuinka ”hyvä” kokoelma on. Arvioinnin tarkoituksena on tutkia ja kuvata kokoelmaa suhteensa siihen itseensä tai muihin kokoelmiin tai vertailutapoihin. **Kokoelman hallinta** termi sisältää kokoelmien kehittämisen ja hierarkkisesti laajempina terminä koskee päätöksentekoa aineiston varastoon siirrosta, karsinnasta ja aineiston säilyttämisestä. Nämä kolme käsitettä sisältävät käytännön elementtejä, joita tulee tarkastella silloin, kun kokoelmien kehittämistä sovelletaan käytännössä. Käyttäjien tiedontarpeiden tulisi muodostaa kokoelman päämäärät, joiden pitäisi olla myös samat kuin kokoelmapolitiikan tavoitteet (Wilén 2007, 27). Ongelmana on kuitenkin se, että käsitys käyttäjien tiedontarpeista perustuu usein intuition ja on vain joidenkin käyttäjäryhmien tarpeiden tiedostamista. Käytännös-

sä laajan käsityksen muodostaminen on kuitenkin erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta, koska monissa kirjastoissa on paljon toisistaan poikkeavia ja rajoiltaan epäselviä käyttäjäryhmiä. (Wilén 2007, 27). Arvioinnin ongelmana on taas se, kuinka kokoelman ”hyvyys” tulisi määritellä ja mitkä sen kriteerit olisivat.

Hyvän kokoelman muodostamisessa avainsana on kehitys. Kehittäminen on kokonaisvaltaista kokoelmatyötä, ja siihen liittyvät kaikki kokoelmatyön vaiheet. G.E Evansin (2000, 16–17) mukaan kokoelman kehittäminen on kirjastojen universaali prosessi, jonka keskeinen tehtävä on täyttää kirjaston palvelemaan yhteisön tiedontarpeet. Evans (2000, 17) kuvaa kokoelman kehittämistä prosessiksi, joka sisältää seuraavat vaiheet: yhteisöanalyysi (community analysis), valintapolitiikka (selection policies), valinta (selection), hankinta (acquisition), karsinta (deselection) ja arviointi (evaluation). Edellä olevan ovat kehämäisessä vaikutussuhteessa toisiinsa, ja näihin kaikkiin vaikuttaa osaltaan myös asiakasyhteisö. Yhteisöanalyysin tarkoituksena on saada tietoa niistä käyttäjistä ja ei-käyttäjistä, jotka asuvat kirjaston vaikutusalueella. Valinta on prosessi, jossa päätetään, mitä materiaalia hankitaan kirjaston kokoelmaan (Evans 2000, 19). Karsinta tarkoittaa aineiston poistamista. Kun kirjasto päättää, että tietyllä teoksella ei ole enää arvoa, se poistaa kyseisen kappaleen joko myymällä, antamalla pois tai hävittämällä kokonaan (Evans 2000, 19). Arviointi on Evansin (2000, 19) mukaan viimeinen osa kokoelman kehittämisprosessia, jotta se olisi tehokasta, arvioijan tulee ottaa huomioon myös yhteisön tarpeet, mikä taas johtaa takaisin yhteisöanalyysiin ja ympyrä sulkeutuu.

Kokoelmatyötä voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta, käytännön tasolta tai teoreettisella tasolla pohtien. Käytännön kokoelmatyön vaiheita ovat aineiston valinta, hankinta, budjetointi, suunnittelu, aineiston käyttöön asettaminen, säilyttäminen, korjaaminen, poistaminen ja arviointi. Koko prosessista syntyy kirjaston kokoelma, joka muuttuu jatkuvasti. Päivittäistä työtä tehtäessä ei kovin usein tulla ajatelleeksi sitä, tehdäänkö kaikki asiat oikealla tavalla ja pitäisikö työtapoja jotenkin muuttaa tai kehittää (Wilén 2007, 18). Mikäli muutoksia tehdään, ne liittyvät usein käytännön prosesseihin, joissa nähdään mahdollisuuksia tehostamiseen. Tällainen muutos voisi olla esimerkiksi uutuuksien saaminen mahdollisimman pian

lainauskuntoon tai pohdinta siitä, mikä tietokirjaluokka kaipaisi mahdollisesti enemmän systemaattista poistamista.

Kokoelmatyö voidaan ymmärtää myös yleiseksi pohdinnaksi, jota tarkastellessa otetaan näkökulmaksi sekä sisäiset että ulkoiset toimijat (Wilén 2007, 18). Kirjaston sisäisiä toimijoita ovat henkilökunta ja ulkoisia toimijoita asiakkaat. Opinnäytetyössäni tarkastelen kokoelmaa näiden molempien toimijoiden näkökulmasta. Wilén (2007, 18) lähestyy tätä pohdintaa ottaen esimerkiksi sen, miten kokoelmat nähdään, mielletään, järjestetään hyllyille ja miten asiakkaat näkevät kokoelmat ja toimivat suhteessa niihin. Asiakkaat ja henkilökunta näkevät kokoelman eri näkökulmasta, mutta mielenkiintoista on pohtia tämän lisäksi, miten henkilökunta uskoo asiakkaiden näkevän kokoelman.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Tutkimusongelma ja työn tavoite

Opinnäytteeni keskittyy kokoelmatyöhön sekä työntekijä- että asiakaslähtöisesti. Tutkimus kartoittaa millaista kokoelmatyö on tällä hetkellä Ylöjärven kaupunginkirjastossa henkilökunnan ja asiakkaiden näkökulmasta. Keskeistä on, mikä kokoelman tila on tällä hetkellä ja mitä siltä halutaan tulevaisuudessa molemmista näkökulmista. Lisäksi halusin selvittää henkilökunnan käsityksiä siitä, mitä asiakkaat kokoelmalta haluavat. Kokoelmatyön osa-alueista tutkimuksessa painottuu aineiston valinta ja hankinta. Työssäni halusin luoda myös katsauksen kokoelmatyön tulevaisuuden näkyymiin ja pohtia, mitkä kaikki asiat vaikuttavat kokoelmatyöhön tulevaisuudessa.

Tutkimuksessa käsitellään kokoelmatyötä paljon asiakasnäkökulmasta. Kirjaston kokoelma on keskeinen asiakaspalvelun muoto. Asiakaspalvelu ei toimi ideaalisti, mikäli asiakas ja kokoelma eivät kohtaa. Tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää, miten kokoelma ja asiakas löytävät toisensa. Asiakkaan ja kokoelman välissä on myös toimija, kirjastoammattilainen, jolla on oma käsityksensä kokoelmasta ja asiakaskunnasta. Kirjastoammattilainen näkee kokoelman ammattinsa vuoksi eri tavoin kuin taas asiakas. Kirjaston henkilökunnalle kokoelma on kokonaisuus, mutta asiakkaan kokoelma saattaa olla yhtä kuin jonkin tietyn aihepiirin kirjallisuus.

Tutkimus voi olla luonteeltaan kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Tämä tutkimus keskittyy kartoittamaan eli etsimään uusia näkökulmia kokoelmatyön kehittämiseen, ja lisäksi kuvailemaan eli dokumentoimaan kokoelmatyön prosessia ja sen keskeisiä piirteitä. (Hirsjärvi & Hurme, 2007, 134–135).

3.2 Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ja niiden yhdistäminen

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa käytetään usein tilastollisia menetelmiä, ja siinä keskeistä on mitattavuus. Mitattavuus vaatii sen, että tutkimuskysymykset täytyy muokata osittain numeeriseen muotoon, jotta tuloksia voidaan järkevästi käsitellä. Lopuksi tehdään tilastollinen päättely saadusta aineistosta.

Kvantitatiivinen tutkimus sopii tilanteisiin, jossa kartoitetaan suurten ihmismäärien toimintaa. Suunnittelemassani asiakaskyselyssä tarkoituksena oli saada niin paljon vastauksia kuin vain olisi mahdollista. Kvantitatiivista tutkimusta käytetäänkin usein sellaisissa tilanteissa, missä tutkittavasta asiasta ei tiedetä ennalta paljon. Tarkoituksena on kartoittaa, ei etsiä sen syvällisempiä selityksiä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan nimenomaan yleiskuvaa. Asiakaskyselyssä haluttiin kerätä tietoa ja saada yleiskuva siitä, miten asiakkaat näkevät kokoelman ja kirjaston palvelut.

Asiakaskysely (Liite 1) tehtiin työharjoittelun ohessa Ylöjärven kaupunginkirjastossa yhtenä harjoittelun osaprojektina syksyn 2008 aikana, ja se toteutettiin kirjastossa alkuvuodesta 2009 lomakekyselynä. Kyselyn vastausaika oli 20.1.2009–20.2.2009. Asiakaskysely suunniteltiin mukaillen kirjaston omia tarpeita ja opinnäytteeni tulevaa teemaa. Asiakkaat saivat vastata kysymyksiin myös verkossa Ylöjärven kaupungin verkkosivuilla. Myös lähikirjastoissa Viljakalassa ja Kurussa oli mahdollista vastata kyselyyn. Lomakkeen täytti yhteensä 222 ylöjärveläistä kirjastonkäyttäjää. Määrällisen tutkimuksen etuna ja välttämättömyytenä onkin havaintoyksiköiden kattavuus ja edustavuus, ja mielestäni vastauksia kertyi melko hyvin.

Aineiston käsiteltiin SPSS-ohjelmalla (Statistical Package for the Social Sciences), joka on tilastollisen aineiston käsittelyyn ja analysointiin erikoistunut ohjelma (Karjalainen 2007; Rasi, I., Lepola, E., Muhli, A. & Kanninen A. 2007).

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään asioiden merkitystä ja tarkoitusta. Laadullisella tutkimuksella on usein todennäköisempää saada syvälli-

sempää selvyttä johonkin asiantilaan. Kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään ilmiötä kokonaisvaltaisemmin, ja siinä voidaan keskittyä vastaajan ajatuksiin, tunteisiin, mielipiteisiin, arvoihin, vaikuttimiin ja muihin taustoihin. Määrällisessä tutkimuksessa tämä ei ole mahdollista.

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä on haastattelu, jonka etuina ovat joustavuus, vuorovaikutteisuus, syvempi lähestymistapa sekä mahdollisuus sijoittaa haastateltavan puhe laajempaan kontekstiin. Haastattelun avulla päästään käsiksi myös muuten vaikeasti tutkittavaan asiaan eli motiiveihin, jotka ovat vastausten taustalla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34).

Opinnäytteeni toiseksi tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Teemahaastattelun nimi tulee siitä, että haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Hirsjärvi ja Hurme kirjoittavat teoksessaan ”Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö”, että oleellisinta tässä haastattelutyypissä on haastattelun eteneminen tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavan äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 48).

Teemahaastattelu on tyypiltään lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48). Strukturoitu haastattelu etenee yleensä tarkasti lomaketta käyttäen, ja strukturoimaton taas tarkoittaa avointa haastattelua. Puolistrukturoitua nimitystä käytetään, koska haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille samoja, mutta haastattelun edetessä on mahdollisuus myös väljyyteen. Ylöjärven kaupunginkirjaston työntekijöille tekemässäni teemahaastattelussa oli neljä pääteemaa ja lisäksi alateemoja.

Asiakaskyselyn (Liite 1) tarkoituksena oli kartoittaa tutkittavaa asiaa asiakkaan näkökulmasta, ja teemahaastattelulla (Liite 2) haettiin syvällisempiä näkökulmia asiaan. Työntekijä sai osin asettua asiakkaan asemaan haastattelussa ja miettiä myös asiakkaiden toiveita sekä tarpeita. Hänen tuli myös arvioida, minkälaista aineistoa yleiseen kirjastoon tulisi hankkia ja minkälainen aineisto on soveltumatonta

yleiseen kirjastoon. Halusin selvittää ennen kaikkea työntekijöiden ajatuksia, mielenpitoja ja motiiveja, jotka liittyvät kokoelmatyön tekemiseen.

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen yhdistämistä kutsutaan monistrategiseksi tutkimukseksi. Tutkimusmetodi valitaan aina kyseessä olevan tutkimusongelman mukaan. Tutkimusotteiden yhdistäminen samassa tutkimuksessa tulee aina olla perusteltua, ja tähän vaikuttaa siis myös tutkimusongelma. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 28–33). Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimuksen yhdistämiseen on erilaisia tapoja, esimerkiksi menetelmien käsittelyjärjestys tai menetelmien tehtäviin perustuva jako (Hirsjärvi & Hurme 2008, 28). Opinnäytteessäni käytän jälkimmäistä käsittelytapaa, tarkemmin menetelmien täydentävää eli komplementaarista käyttöä. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 32) viittaavat D. Layderin teokseen ”New Strategies in Social Research: An Introduction and Guide” (1993), jossa tarkennetaan, että kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tehdä muutakin kuin laskea havaintoarvojen esiintymistiheyttä aineistossa, koska sillä voi olla myös täydentävä asema. Layder tähdentää, että tällaisella tutkimuksella voitaisiin saada lisää erilaisia näkökohtia samasta asiasta (density of empirical coverage). Hänen mielestään tämä lisää myös tutkimuksen validiutta eli sitä, että eri menetelmillä saataisiin sama tieto, mutta toisaalta myös helpottaa teorian kehittämistä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 32).

Tutkimuksen ydin on kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja teemahaastattelussa, mutta kvantitatiivinen tutkimus antaa myös vertailevaa tietoa ja täydentää toista menetelmää. Tutkimukset tuovat esiin kaksi eri näkökulmaa kokoelmasta.

3.3 Haastateltavien valinta

Haastateltavien valinnasta keskeistä oli mahdollisimman monen erilaisen henkilön ottaminen mukaan. Haastateltaviksi valittiin seitsemän työntekijää pääkirjastosta. Joukossa oli sekä miehiä että naisia, koska jakaumalla halusin selvittää sukupuolen mahdollista vaikutusta aineiston valintaan. Yhtenä syynä oli myös kirjastoalan naisvaltaisuus, jolloin myös miesten ääni piti päästää kuuluviin.

Haastateltavilla on kaikilla myös erilainen koulutus ja työtausta. Haastateltavissa oli mukana kirjastotoimenjohtaja, johtava informaattikko, erikoiskirjastonhoitaja, kaksi kirjastonhoitajaa, kirjastovirkailija ja kirjastoautovirkailija. Haastateltavista pääosa työskentelee pääkirjastossa asiakaspalvelussa, ja yksi on pääasiassa ai-noastaan kirjastoautossa. Suurin osa on tekemisissä aikuisten aineiston kanssa, mutta yksi on perehtynyt erityisesti lasten aineistoon. Tarkoituksella on valittu eri-laisen toimenkuvan omaavia henkilöitä: osa on enemmän kokoelmatyön parissa toimivia kun taas osalla on täysin erilaiset vastuualueet. Henkilöiden valinnassa painotin sitä, että saisin mahdollisimman monipuolisia näkökulmia eri aiheista.

Ylöjärven kaupunginkirjastossa on käytössä tiimiorganisaatiomalli (Köppä 2009a). Tiimeihin perustuvaan verkostomaiseen organisaation kuuluu kolme kirjastoa, kaksi palveluyksikköä ja yhteensä neljä tiimiä. Kirjasto- ja tietopalvelun tehtävänja-ko ja vastuualueet on jaettu niin, että henkilökunnasta jokainen kuuluu vähintään kahteen tiimiin tai yksikköön joko jäsenenä tai asiantuntijana. Haastateltavien va-linnassa on otettu huomioon myös tiimien rakentuminen. Tiimeissä ei ole tarkkoja raja-aitoja, vaan tiimit sulautuvat toisiinsa niiden jäsenten kautta. Jokaisessa ti-i-missä on useita jäseniä, ja yksi henkilö voi kuulua moneen tiimiin. Tiimin vetäjä on vastuussa koko tiimin toiminnasta. Tiimejä ovat hallintotiimi, kirjastojärjestelmän ja viestintäteknikan yksikkö, asiakaspalveluyksikkö, kirjastoautotiimi, lasten- ja nuor-ten kirjastopalveluiden sekä verkko-opetuksen tiimi, kokoelmat ja hankinnat -tiimi sekä lähikirjastotiimi. Haastateltaviin kuuluvat hallinto- sekä lähikirjastotiimin, kir-jastojärjestelmän ja viestintäteknikan, asiakaspalveluyksikön, lasten ja nuorten kirjastopalvelujen ja verkko-opetuksen sekä kokoelmat ja hankinnat -tiimien vetä-jät. Haastateltavista hankintoihin keskittyy kaksi henkilöä, ja ne kuuluvat heidän päävastuualueisiinsa. Kokoelmatyöhön liittyvien asioiden parissa toimii edellä mainittujen lisäksi kaksi muuta henkilöä. Kirjastotoimenjohtaja vaikuttaa johtajan asemassa hankintoihin. Muiden haastateltavien päätehtävät ovat muualla kuin kokoelmatyössä.

3.4 Teemahaastattelu Ylöjärven kaupunginkirjastossa

Teemahaastattelun (Liite 2) teemat mukailevat tutkimuksen tavoitteita. Näiden lisäksi oli taustoittavia ja tarkentavia kysymyksiä. Kokoelmatyötä käsitellään sekä yleisluontoisesti että Ylöjärven kaupunginkirjaston näkökulmasta. Yksi teemoista koskee kokoelmatyön tulevaisuuden haasteita ja mahdollisuuksia.

Tein kaikki teemahaastattelut saman viikon (vk 41) aikana, ja haastattelut nauhoitettiin. Kukaan haastateltava ei tiennyt etukäteen teemahaastattelun rungosta, eivätkä he olleet tietoisia siitä, mitä muut olivat ennen heitä vastanneet. Haastattelin kutakin henkilöä rauhallisessa työhuoneessa, jotta kaikki häiriöt olisivat mahdollisimman vähäisiä. Haastattelu eteni teemojen mukaan, ja otin myös osittain huomioon kunkin haastateltavan kokemusta ja asemaa organisaatiossa muotoilemalla kysymyksiä sen mukaan. Haastattelijana olin mahdollisimman objektiivinen, mutta annoin kuitenkin pohdittavaksi erilaisia esimerkkejä. Suurin osa haastatteluista eteni melko tarkasti teemoja mukaillen, mutta tarkoituksellisesti olin jättänyt väljyyttä, jotta käsittelyjärjestyksen muuttaminen olisi mahdollista.

Mielestäni haastattelun tekeminen oli minulle henkilökohtaisesti erinomainen tilaisuus oppia, ja koen, että se oli hyvä kokemus myös tulevaisuutta ajatellen. Kaikilla haastatteluun osallistuneilla heräsi selkeästi ajatuksia käsittelemistämme aiheista, ja sainkin hyvää palautetta aihepiireistä. Osa kysymyksistä koettiin vaikeina, mutta nämä olivatkin nimenomaan pohdintakysymyksiä, jotka monesti vaatisivat ehkä enemmän miettimisaikaa. Toisaalta haastattelussa saatiin spontaaneja mielipiteitä, kun asiaa ei saanut miettiä liikaa etukäteen. Jokunen oli sitä mieltä, että näistä samoista asioista voisi keskustella joskus myös yhdessä työyhteisön sisällä, koska silloin heräisi varmaan mielenkiintoisia ajatuksia eri työntekijöiltä.

Haastattelu alkoi taustoittavilla kysymyksillä. Vastaajien ikäjakauma oli 34–65 vuotta, joista viisi naista ja kaksi miestä. Viidellä on yliopistokoulutus ja kahdella ammatillinen koulutus alalle. Kysyin myös työhistoriasta kirjastoalalla, jolloin vaihtelua oli vastauksissa enemmän. Osa oli aloittanut kirjastoalalla työskentelyn jo 1960–1970-luvuilla. Yhdellä haastatelluista on 31 vuoden kokemus Ylöjärvellä

työskentelemisessä, ja kahdella kokemus nimenomaan Ylöjärveltä on tähän mennessä noin kolme vuotta. Haastateltavista käytetään jatkossa lyhenteitä H1-H7.

4 ASIAKASKYSELY YLÖJÄRVEN KAUPUNGINKIRJASTOSSA

4.1 Asiakaskyselyn tavoitteet ja kyselyn rakenne

Asiakaskyselyn (Liite 1) tarkoituksena oli kartoittaa asiakaskunnan kirjastonkäyttöä, mielipiteitä kokoelmasta ja aukioloista, tiedonhakua sekä tyytyväisyyttä kirjaston palveluihin. Asiakkaiden tyytyväisyyttä muun muassa kirjaston tiloihin, laitteisiin, palveluihin ja henkilökuntaan pyrittiin myös mittaamaan. Keskityn opinnäytetyössäni niihin kyselyn osa-alueisiin, jotka koskevat kokoelmaa.

Kyselyssä oli yhteensä 17 kohtaa ja näistä viisi kysymystä käsitteli suoraan kokoelmaa. Asiakaskysely oli kenen tahansa asiakkaan vapaasti vastattavana kolmessa kirjastossa sekä internetissä ja kyselyyn vastanneiden ikähaarukka oli alle 13 - yli 65 vuotta. Asiakkailla oli myös mahdollista vastata avoimessa kysymyksessä siihen, mitä he toivovat kirjastolta tulevaisuudessa.

Asiakaskyselyssä haluttiin selvittää minkälainen tieto- ja kaunokirjallisuus ja muu aineistomateriaali kiinnostaa asiakkaita. Asiakas sai valita ja rastittaa tietokirjallisuuden aihepiireistä kaikki häntä kiinnostavat asiat ja tämän lisäksi arvioida niiden laatua. Kaunokirjallisuus -kysymyksessä selvitettiin ne kirjallisuuden lajit, jotka kiinnostavat asiakkaita kaikkein eniten, mutta laadun arvioinnista ei ollut tässä tapauksessa erillistä kysymystä, koska tähän vastaaminen ja tulosten tulkitseminen olisi muodostunut huomattavasti vaikeammaksi. Tämän lisäksi asiakkailta tiedusteltiin minkälaiset aineistomateriaalit heitä kiinnostavat. Kysymyksessä sai valita useita vastausvaihtoehtoja ja tässä oli huomioitu kaikki muu mahdollinen paitsi kirjallisuus. Yksi kysymys koski sitä, minkälaista aineistoa asiakkaat toivoisivat kirjastoon. Kyseinen kohta oli erittäin monessa kysymyslomakkeessa jätetty avoimeksi. Tämä saattaa kertoa sekä tyytyväisyydestä tämän hetkiseen tilanteeseen, toisaalta siitä, ettei välttämättä osata eritellä mitä haluttaisiin enemmän.

4.2 Taustatekijät ja huomiot

Ylöjärvi on kasvuvoittoinen kaupunki, jonka väestön ikärakenteessa näkyy se, että alue on suosittua lapsiperheiden asuinalueita: lapsia ja kouluikäisiä väestöstä on runsas neljännes ja yli 65-vuotiaita on suhteessa vähemmän kuin muissa maakunnan kunnissa (Hiltunen ym. 2007, 4). Ennen asiakaskyselyn tekemistä ajattelin, että tämä nuorehko väestöpohja voisi jollain tavoin näkyä tuloksissa. Tein työharjoitteluni syksyllä 2008 Ylöjärven kaupunginkirjastossa, joten minulla oli tietynlaisia ennakkokäsityksiä asiakaskunnasta ja lainauskierron painottumisesta.

Vuodenvaihteessa pääkirjastossa tehtiin saliuudistus, jossa merkittävä osa aikuisten tieto- ja kaunokirjallisuudesta vaihtoi hyllypaikkaansa kirjastossa. Tämä saattoi joissakin asiakkaissa aiheuttaa hieman vastakaikua ja se saattoi osaksi näkyä kyselyssä esimerkiksi kysymyksessä, jossa piti arvioida aineiston sijoittelua. Kuitenkaan tuloksien perusteella ei merkittävää vaikutusta ollut näkyvissä.

Kyselyyn vastanneista enemmistö oli naisia, mutta naisten vastausprosentti todennäköisesti ei ole suoraan verrannollinen naisten osuuteen asiakaskunnasta. Tämä saattaa aiheuttaa pientä vääristymää tuloksissa. Esimerkiksi tietokirjallisuutta koskevassa kysymyksessä korostuivat yleisesti naisia kiinnostavat aihepiirit, kun taas miehiset kiinnostuksen kohteet jäivät selkeästi tuloksissa taustalle.

Vastaajista yli puolet kertoi käyvän kirjastossa kerran viikossa. Näiden kävijöiden korostunut osuus johtuu todennäköisesti siitä, että kysely oli vastattavissa vain kuukauden ajan. Tänä aikana harvemmin käyvät eivät välttämättä olleet tietoisia koko kyselystä. Kyselyssä korostuu aktiivisten kirjastonkäyttäjien osuus. Voisikin todeta, että tulokset valottavat enemmän kirjaston ydinasiakaskunnan mielipiteitä kuin asiakaskuntaa keskimäärin.

On mahdollista, että kyselyyn vastasi yksi ja sama henkilö useamman kerran, mutta kaikki palautetut lomakevastaukset on silti huomioitu vastauksissa, koska varmuuden saaminen asiasta olisi ollut vaikeaa.

4.3 Asiakaskyselyn demografiset taustatekijät

Kyselyyn vastattiin kaikkein eniten pääkirjastossa, joka haravoi yhteensä 76 % kaikista vastauksista. Viljakkalan lähikirjaston osuus vastauksista oli 6 % ja Kurun vastaava luku oli 18 %. Kurun asiakkaiden suurempaan vastausaktiivisuuteen verrattuna Viljakkalan lähikirjastoon vaikutti todennäköisesti kuntaliitos Ylöjärveen vuoden 2009 alussa ja tieto siitä, että kirjasto muuttaisi saman vuoden aikana uusiin tiloihin. Vaikutusmahdollisuus koettiin asiakkaiden mielestä varmasti tässä kohtaa hyväksi ja se motivoi vastaamaan. Kaikista vastaajista naisia oli 76 % ja miehiä 24 %. Pääkirjastossa vastasi 127 naista (75 %) ja 42 miestä (25 %). Vastauksista ei voi tehdä suuria johtopäätöksiä asiakaskunnan sukupuolijakaumasta, koska voi yksinkertaisesti olla myös, että naiset ovat ainakin osittain innokkaampia vastaamaan tällaisiin kyselyihin.

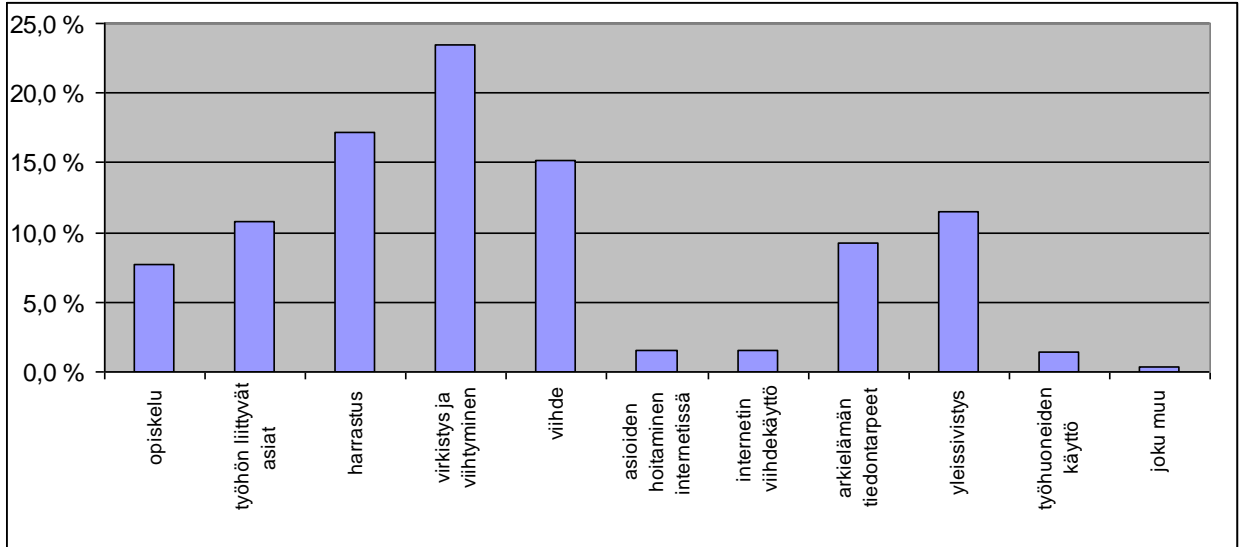
Pääkirjaston vastaajista alle 31-vuotiaita oli 24,8 %, joka on suhteessa ehkä vähemmän kuin vastaava prosentti olisi, jos ajatellaan koko asiakaskuntaa mukaan lukien lapsiasiakkaat. Enemmistö vastaajista oli 41–65 vuoden ikäisiä. Heidän osuutensa kaikista vastauksista oli lähes puolet.

	Frekvenssi	Prosentti
alle 13	23	10,4
13–18	14	6,3
19–30	18	8,1
31–40	35	15,8
41–50	54	24,3
51–65	55	24,8
yli 65	23	10,4
Total	222	100,0

Taulukko 1. Vastaajien ikäjakauma esiintymistiheytenä ja prosentteina (Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely).

Kaikista vastaajista koululaisia oli 15,8 %, opiskelijoita 4,5 %, työssä 50,5 %, työttömiä 6,3 %, eläkeläisiä 17,6 % ja muihin ryhmiin kuuluvia 5,4 %. Opiskelijoiden osuus olisi mahdollisesti voinut olla suurempi, mikäli kyselyyn olisi ollut mahdollista vastata pidemmällä aikavälillä. Nuorten perheiden vanhempien vastausaktiivisuuden saattoi vaikuttaa yksinkertaisesti se, että käytännössä vastaaminen voi tuntua kirjastossa asioidessa vaikealta pienten lasten ollessa mukana. Toisaalta kysely oli myös netissä, mutta nuorempi aikuisväestö ei välttämättä ole vastausaktiivisuudelta niin suurta kuin vastaavasti vanhempi aikuisväestö.

Lomakkeella oli myös kirjastonkäyttöä koskevia kysymyksiä. Pääkirjaston vastaajista 9 % käy päivittäin, 48 % käy kerran viikossa, 41 % noin kerran kuukaudessa ja 2 % muutaman kerran vuodessa. Harvemmin käyvien prosentuaalinen osuus olisi todennäköisesti ollut suurempi, mikäli kyselyyn olisi ollu mahdollista vastata pidemmällä aikavälillä. Lähes puolet kaikista vastanneista käy kirjastossa kerran viikossa, mikä kertoo myös osittain siitä kuinka tärkeä osa kirjasto on heidän vapaa-aikaansa. Kerran viikossa käyvät ovat useimmissa tapauksessa todennäköisesti aktiivisia lehtien lukijoita tai muuten innokkaita lukemisen harrastajia, koska tämä tulee myös näkyviin kyselyn seuraavassa kysymyksessä, jossa tiedusteltiin ”Mihin tarkoitukseen käytät kirjastomme palveluita?”. Kysymyksessä oli mahdollista rastia useita vaihtoehtoja. Selkeästi eniten vastauksia keräsi kohta virkistys ja viihtyminen, jonka merkitti yhteensä 23,5 prosenttia vastanneista. Seuraavaksi eniten ääniä saivat harrastus ja viihde. Vastauksissa näkyy, että kirjasto tarjoaa enemmänkin vastaajien elämään vapaa-ajan virikkeitä kuin vaikuttaa arkielämän asioiden hoitamiseen. Kirjasto merkitsee ensisijaisesti vastaajille rentoutumista ja irti ottoa arjesta.

Kuvio 1. Kirjastonkäytön tarkoitus. (Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely).

5 ARVIOITA YLÖJÄRVEN KAUPUNGINKIRJASTON KOKOELMASTA

Teemahaastattelu alkoi keskustelemalla tämän hetken kokoelman tilasta Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Kaikki haastateltavat vaikuttivat siltä, että ovat tämän hetken kokoelmaan tyytyväisiä. Hyviksi puoliksi nostettiin tällä hetkellä hyvät määrärahat, vaikkakin viitteitä nähtiin myös tulevasta säästöistä. Melkein mitkä tahansa hankintaehdotukset pystytään myös hankkimaan (H5). Hyviä puolia kokoelmassa olivat muun muassa laajuus, monipuolisuus, tasapuolisuus ja tuoreus. Hyvää kokoelmaa puoltaa erityisesti se, että Ylöjärvi on PIKI-kirjastoverkon seutukuljetuksien suhteen enemmän antava kuin ottava kirjasto (H1). Huonoina puolina koettiin muun muassa mahdollisesti tulevat säästötoimenpiteet useammassa haastattelussa ja joissakin tietokirjaluokissa aineiston vanhuus ja suppeus (H2). Ylöjärven kaupunginkirjastossa poistojen osuus kasvoi 2000-luvun alun jälkeen ja kokoelmaa uudistettiin paljon ja osan haastateltavien mielestä aika rankallakin kädellä. Uuden osuus korostuu tällä hetkellä kokoelmassa, koska vanhaa on pistetty niin paljon pois (H7). Nykyään vielä enemmän yritetään kohdistaa kokoelmaa sillä tavalla, että ostetaan sitä, mitä ihmiset haluavat (H6). Tämäkin on nähtävissä uuden aineiston hienoisena korostumisena, koska uutuudet koetaan yleisesti kiinnostavina. Mielipiteet kokoelman hyvistä puolista olivat kaiken kaikkiaan melko yhteneviä.

Kirjastotyöntekijälle muodostuu yleensä kokemuksen kautta käsitys siitä, miten kokoelma liikkuu. Tämä ammattitaito auttaa hahmottamaan millaista kirjallisuutta kannattaa hankkia ja millaista tarvitaan vähemmän. Keskustelimme myös hankintojen tekemisestä Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Haastateltavien tuli arvioida minkälaista aineistoa on mahdollisesti hankittu liikaa tai liian vähän, tai onko hankinnoissa ollut joitakin painotuksia. Hankinnoissa lähdetään tämän kaupungin asiakaskunnan tarpeista liikkeelle ja pitää ottaa huomioon yliopistokaupungin läheisyys (H2). Hankinnoissa yksi pääpainoalue on ollut viime vuosina lastenkirjallisuus. Ylöjärvi on kovasti lapsi- ja nuorisovoittoinen kunta ja sen takia lastenkirjoja on tilattu lisää ja jos jotain kysytään enemmän kuin on tarjontaa, siihen reagoidaan heti (H4). Lapsille ja nuorille voisi myös tarjota enemmän muutakin kuin kirja-aineistoa. Pelejä voisi olla enemmän, esimerkiksi pikkulasten oppimispeljä, koska

niitä kysytään paljon (H6). Myös tietokirjallisuuden sisällä on näkyvissä pieniä painotuksia. Lääketiedettä on hankittu paljon, mutta se on myös suosittu aihe, mutta ja liian vähän on olemassa kurssikirjoja etenkin yhteiskuntaluokasta (H1). Keittokirjoja on hankittu jossain vaiheessa liikaa, samoin joistakin kaunokirjallisista teoksista on joskus tilattu liikaa kappaleita (H1). Optimaalisen kappalemäärän arviointi on usein vaikeaa, toisaalta asiakaskunta on vakiintunutta ja kokemuksen perustella osataan jo arvioida kuinka paljon mitäkin teosta kannattaa hankkia (H6). Hankinnoissa tulee ottaa myös huomioon, että säilytetään asema yleisenä kirjastona ja osataan myös olla kriittisiä teoksia kohtaan. Tietokirjallisuudessa välttämättä kovin vaikeaselkoisen tai muuten erityisen teoksen paikka ei ole kokoelmassamme, mikäli se on muutenkin enemmän tieteellisen kirjastoon sopivaa materiaalia (H5). Erittäin kriittinen ja tarkka tulee olla kun hankitaan omakustanteita (H2).

Teemahaastattelussa halusin selvittää kuinka hyvin työntekijät tuntevat asiakaskunnan ja kuinka he osaavat arvioida, millainen kirjallisuus on suosittua ja mikä ei. Halusin vertailla asiakkaiden vastauksia ja henkilökunnan arvioita keskenään. Pyysin kutakin haastateltavaa esittämään arvionsa asiakaskyselyn kysymyksiin, jotka koskivat tieto- ja kaunokirjallisuutta. Seuraavassa on ensin asiakkaiden todelliset vastaukset ja sen jälkeen henkilökunnan arvioita vastauksien jakautumisesta.

Tietokirjallisuuden kiinnostuksen kohteista kysyttäessä asiakkaiden oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Aihepiirejä oli yhteensä 29 (Liite 2) ja siinä oli edustettuna yleisellä tasolla kaikki mahdolliset tietokirjallisuusluokkien sisällöt. Kun vaihtoehtoja on paljon, prosentuaalisella jakautumisella ei tällöin ole suuria eroja eri vastausvaihtoehtojen välillä. Suosituimmiksi aiheiksi nousivat terveys, elämäkerrat ja muistelmat sekä matkailu. Seuraavassa taulukossa on nähtävillä kaikkien äänien jakautuminen. Vastausvaihtoehdot ovat siinä järjestyksessä, jossa ne olivat myös kyselyssä. Ensimmäisessä sarakkeessa on frekvenssit ja toisessa vastauksien prosentuaalinen jakautuminen.

Tietokirjallisuuden kiinnostus aihepiireit- tään	Yhteiskunta	42	3,4%
	Historia	66	5,4%
	Talouselämä	24	1,9%
	Yritystoiminta	11	,9%
	Terveys	85	6,9%
	Lääketiede	36	2,9%
	Tietokoneet ja internet	17	1,4%
	Tekniikka	18	1,5%
	Vieraat kielet	32	2,6%
	Rakentaminen	16	1,3%
	Elokuvat	45	3,7%
	Lemmikkieläimet	56	4,5%
	Filosofia	30	2,4%
	Psykologia	48	3,9%
	Uskonto	25	2,0%
	Luonto	62	5,0%
	Urheilu ja liikunta	50	4,1%
	Taide	34	2,8%
	Valokuvaus	21	1,7%
	Musiikki	52	4,2%
	Koti ja asuminen	63	5,1%
	Puutarhanhoito	53	4,3%
	Matkailu	75	6,1%
	Maantiede	24	1,9%
	Elämäkerrat ja muistelmat	83	6,7%
	Ruuanlaitto	53	4,3%
	Käsityöt	48	3,9%
Kasvatus ja opetus	48	3,9%	
Politiikka	15	1,2%	
Total	1232	100,0%	

Taulukko 2. Millainen tietokirjallisuus kiinnostaa asiakkaita (Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely).

Teemahaastattelussa sai vapaasti arvioida useita tietokirjallisuuden aihepiirejä, jotka olisivat kiinnostaneet asiakkaita tai herättäneet vähiten kiinnostusta. Eniten ollaan kiinnostuneita lemmikkieläin ja terveys -aiheisesta tietokirjallisuudesta ja vähiten elokuvakirjallisuudesta (H1). Toinen arvio suosituimmiksi oli koti ja asuminen, psykologia, lääketiede, terveys ja vähiten yhteiskunta ja uskonto (H2). Asiakkaat ovat eniten kiinnostuneita aiheista terveys, lääketiede, tietokoneet ja internet, rakentaminen, lemmikkieläimet, psykologia, urheilu, liikunta, valokuvaus, koti ja asuminen, ja vähiten puolestaan yhteiskunta, talouselämä, filosofia, uskonto, taide ja politiikka (H4). Muutenkin teemahaastatteluissa nousivat seuraavat aiheet: lemmikkieläimet, kielet, terveys, lääketiede, tietokoneet ja internet, liikunta, puutarhanhoito, ruuanlaitto, matkailu, käsityöt, elämäkerrat ja muistelmat, koti ja asuminen ja rakentaminen. Vähemmän suosiota saivat haastateltavien mielestä taide, uskonto, filosofia, elokuvaan ja musiikkiin liittyvä kirjallisuus ja politiikka. Jostain syystä haastateltavat eivät nostaneet elämäkertoja kovinkaan paljoa esiin. Yhtenä syynä voi olla se, että ne koetaan tietyllä tavalla olevan lähellä tavallista romaania, eivätkä erotu tavallisesta kaunokirjallisuudesta niin paljon esimerkiksi lainaus- tai palautustiskillä työskennellessä. Tai sitten voi olla, että ihmisiä kiinnostaa elämäkerrat ja muistelmat yksinkertaisesti enemmän kuin olisi voinut odottaa.

Seuraavassa on ensin asiakkaiden todelliset vastaukset kaunokirjallisuuskysymykseen ja sen jälkeen henkilökunnan arvioita vastauksien jakautumisesta. Kaunokirjallisuudessa vastattiin samalla periaatteella kuin edelliseen tietokirjallisuuskysymykseen. Jaottelussa oli käytetty perinteisiä genrejä ja kirjallisuuden tyyliä. Tämän lisäksi osa on luokiteltu myös formaatin perusteella. Jaottelu mukaillee osin kirjastomaista tyyliä ryhmitellä aineistoa eri kategorioihin. Ylivoimaisesti suosituin kirjallisuudenlaji oli dekkarit (11,9 %). Tämän jälkeen tuli romantiikka (10,2 %), sitten historialliset romaanit (9,1 %), jännitys (8,9 %) ja kaunokirjallisuus yleensä (8,0 %). Kaunokirjallisuus yleensä -vaihtoehto on mukana, koska on myös kirjallisuutta jota on vaikea lukea automaattisesti jonkun kirjallisuudenlajin piiriin. Lisäksi vastausvaihtojen valitseminen on helppoa, mikäli vastaajasta erittely olisi tuntunut vaikealta. Seuraavassa taulukossa vastausvaihtoehdot ovat siinä järjestyksessä, jossa ne olivat myös kyselyssä ja ensimmäisessä sarakkeessa frekvenssit ja toisessa vastauksien prosentuaalinen jakautuminen.

Kaunokirjallisuus Dekkarit	98	11,9%
Jännitys	74	8,9%
Science fiction	16	1,9%
Fantasia	26	3,1%
Sarjakuvat	36	4,4%
Näytelmät	12	1,5%
Isotekstiset kirjat	6	0,7%
Romantiikka	84	10,2%
Kauhu	32	3,9%
Seikkailu	53	6,4%
Historialliset romaanit	75	9,1%
Sotakirjat	24	2,9%
Eräkirjat	24	2,9%
Nuorten kirjallisuus	31	3,7%
Runot	30	3,6%
Vieraskielinen kaunokirjallisuus	27	3,3%
Kuvakirjat	24	2,9%
Sadut	45	5,4%
Helppolukuiset lastenkirjat	24	2,9%
Selkokirjat	3	0,4%
Kaunokirjallisuus yleensä	66	8,0%
Kaunokirjallisuus: muita aiheita, tarkennuksia	17	2,1%
Yhteensä	827	100,0%

Taulukko 3. Millainen kaunokirjallisuus kiinnostaa asiakkaita (Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely).

Dekkarien ja jännityksen suosio oli mielestäni melko ennalta arvattavaa. Ehkä hieman yllättävää oli, että romantiikka ja historialliset romaanit veivät pidemmän korren ennen jännitystä. Jännitys ja dekkarit ovat kuitenkin lajityyppinä hyvin lähellä toisiaan ja niiden yhteenlaskettu tulos on peräti lähes 21 prosenttia. Tällaista kirjallisuutta luetaan ja hankitaan paljon, mutta prosentti ei silti kuvaa kuinka paljon enemmän tähän kokoelman osa-alueeseen tulisi kaiken kaikkiaan panostaa muiden osa-alueiden kustannuksella. Tasapuolisuus ja monipuolisuus on tärkeää muistaa vaikka dekkareiden ja jännityskirjallisuuden suosio olisikin valtavaa. Sarjakuvien suosio oli ehkä hieman odottamaani suurempaa ja fantasia puolestaan kiinnosti harvempaa lukijaa kuin olisi ajatellut ennen tulosten laskemista. Sarjakuvilla on kuitenkin usein pieni, mutta sitäkin vankempi lukijakunta. Sarjakuvat ovat viimeisen parin vuoden aikana osin varmasti myös *mangabuumin* ansiota nosta-neet enemmän päätään ja nousseet suosituimmaksi kuin ennen. Sarjakuvia on aina perinteisesti hieman väheksytty kirjallisuudenlajina, mutta vihdoinkin se on alkanut enemmän saada ansaitsemaansa huomiota. Mielenkiintoista oli myös se, että satujen suosio on kyselyn perusteella suurempi kuin vastaavasti kuvakirjojen, kuitenkin lainausmäärien perusteella voisi odottaa jotain muuta. Tässä voi mahdollisesti olla kyse myös siitä, että monesti kuvakirjat mielletään saduiksi, vaikka kirjastojaottelussa kuvakirja ja satu ovatkin eri asia. Satujen lukijakunta on myös laajempi kuin kuvakirjojen, niitä lukevat laajemmin eri-ikäiset lapset ja toisaalta myös aikuiset.

Teemahaastattelussa eniten ääniä saivat odotetusti dekkarit ja jännitys, jotka kaikki haastatteluun osallistuneista nostivat esiin. Näiden kahden jälkeen tuli kuudella äänellä romantiikka sekä historialliset romaanit ja kaunokirjallisuus yhteensä neljällä äänellä. Tämän jälkeen kolmea ääntä saivat nuortenkirjallisuus, kuvakirjat ja sotakirjat. Yksittäisiä hajääniä saivat sarjakuvat, fantasia, kauhu ja eräkirjat. Viiden suosituimman aihepiirin tunnistaminen sujui siis haastateltavilta vaivattomasti, vaikkakin niiden järjestys ei ollut ehkä se, mitä moni olisi voinut veikata suoralta kädeltä, koska dekkarit ja jännitys koettiin niin vahvoina. Kirjaston sijoittelussa dekkari- ja jännityskirjallisuus sijaitsevat samassa paikassa ja joskus on jopa vaikeaa tehdä eroa näiden kahden tyylin välille. Yllättävää kyllä kukaan ei maininnut

seikkailua, joka sai kuitenkin kuudenneksi eniten vastauksia (6,4 %). Seikkailu sanana herättää kuitenkin vastaajissa varmasti monenlaisia mielikuvia ja tähän kategoriaan toisaalta voi sovittaa toisistaan kohtuullisen paljon poikkeavaakin kirjallisuutta. Tähän sopivat monet klassikot, lasten- ja nuortenkirjallisuus ja toisaalta myös tieteisseikkailut, historialliset seikkailut ja sarjakuvat. Vaikka näitä aiheita oli vastausvaihtoehdoissa eritelty, voi olla, että sana ”seikkailu” kuitenkin herätti edellä mainittujen esimerkkien kaltaisia mielikuvia vastaajissa, koska aiheet ovat kuitenkin melko populaareja. Seikkailun jälkeen tulivat sadut ja sarjakuvat, ja näistä ainoastaan jälkimmäinen sai yhden hajaäänen haastatteluissa.

Haastateltavien tuli arvioida, mitä kaunokirjallisuuden osa-alueet herättivät vähemmän kiinnostusta asiakkaisissa. Eniten kannatusta tässä arviossa saivat runot, mutta heti perässä tulivat isotekstiset kirjat, näytelmät ja selkokirjat. Hajaääniä saivat myös vieraskielinen kirjallisuus, kauhu, eräkirjat ja sadut. Runojen veikattiin kiinnostavan vain harvaa lukijaa, kuitenkin asiakaskyselyssä eri aihepiireistä ne sijoittuivat täpärästi puolen välin paremmalle puolelle. Puolenvälin alapuolelle puolestaan jäivät muun muassa fantasia, kuvakirjat, sota- ja eräkirjat, joista kaikki saivat hajaääniä kun piti luetella suosituimpia aihepiirejä, joita ihmiset olisivat voineet kyselyssä rastiittaa. Edellä olevat ovat kaikki melko selkeästi erottuvia genrejä, joiden lainaajia voi jonkin verran tyypitellä. Fantasia kiinnostaa nuorisoa ja nuoria aikuisia yleisemmin. Kuvakirjoja lainaavat pääasiassa lapsiperheet ja sota- ja eräkirjat kiinnostavat enimmäkseen miehiä keski-ikästä ylöspäin. Fantasia oli suurempaa huutoa 2000-luvun alkupuolella. Nyt se on hieman menettänyt suosiotaan ja tämä näkyi kyselyssä. Tällaisella kirjallisuudella on kuitenkin oma melko vankka lukijakunta, joka ei hetkahda välttämättä ajan saatossa.

Asiakaskyselyssä oli kysymyksiä myös muustakin kokoelmasta kuin kirjoista. Kysymys oli muotoa ”Mistä seuraavista taloudessanne ollaan kiinnostuneita?” ja vastausvaihtoehtoina olivat muun muassa elokuvat, sanomalehdet, pelit ja satuäänitteet. Kaikki aineistot saivat kannatusta, mutta ylivoimaisesti sanomalehdet ja aikakauslehdet kiinnostavat eniten asiakkaita. Vastaajista 55 % oli rastiinut edelliset kohdat eli molemmat saivat yhteensä 123 kannatusääntä. Useammassa tapauksessa vastaaja on ollut molemmista lehtityypeistä kiinnostunut. Jakauma meni eri

sukupuolia vertaillen niin, että hieman useampi mies oli kiinnostunut sanomalehdistä kun taas hieman useampi nainen oli kiinnostuneempi aikakauslehdistä. Lehtien jälkeen tulivat aikuisten elokuvat (92 kpl) ja musiikkiäänitteet (69 kpl). Elokuvien suosio oli melko ennalta arvattavaa, koska esimerkiksi dvd-elokuvat ovat kuuluneet kirjastojen kokoelmiin vasta muutaman vuoden ja kokoelmat ovat pikku hiljaa alkaneet karttua enemmän ja enemmän. Asiakkaat esittivät myös halunsa tämän kehityksen jatkamiseen. Musiikkiäänitteiden suosio oli positiivinen asia, koska musiikin lataaminen verkosta on nykypäivänä niin yleistä, että kirjastoissa vain odotellaan suurta rysäystä lainauslaskujen laskuun. Kysely kuitenkin osoitti, että lainattava musiikki kiinnostaa edelleen.

Kyselylomakkeella tiedusteltiin myös, mitä aineistoa asiakas kaipaisi lisää kirjastoon. Vastausvaihtoehdot olivat: dvd-elokuvia, äänikirjoja, musiikkia, lehtiä ja muuta, mitä. Kysymykseen jätti vastaamatta jopa 27 % vastaajista. Kysymys oli viimeisten joukossa, mikä saattoi vaikuttaa vastausinnokkuuteen. Toisaalta taas muihin lopussa oleviin kysymyksiin oli vastattu paremmin kuin tähän. Yksi mahdollinen selitys voi olla se, että asiakkaat kokevat heillä olevan jo hyvin kaikkea, eikä varsinaisesti tarvita mitään lisää tai on vaikea yleispätevästi eritellä, mitä haluaisi olevan enemmän. Vastauksissa kuitenkin dvd-elokuvat ja lehdet nousivat selkeästi muiden yläpuolelle.

Ylöjärven kaupunginkirjastossa on laaja valikoima lainattavia lehtiä. Lehtiä lainataan erittäin paljon ja suosio on taattu. Hyvästä kokoelmasta huolimatta lehtiä halutaan lisää. Lehdistä nousevat selkeästi esiin eri paikkakuntien paikallislehdet, joita oli myös toivottu avoimessa kysymyksessä lisää. Toisaalta tuli esiin myös toive iltapäivälehtien tilaamiseen. On myös mahdollista, että lisää lehtiä haluavat vastaajat toivovat myös eri alojen erikoislehtiä. Toisaalta lehtiä lainataan niin paljon, että osa voi toivoa lehtiä olevan useampia kappaleita. Tätä ei kyselyssä kuitenkaan tarkennettu, joten tästä ei ole täyttä varmuutta. Lehtien suosioon saattaa vaikuttaa varmasti myös nykyinen elämäntyyli ja kiire. Lehti on helppo ottaa mukaan ja sen voi lukea miellyttävästi selailen keskellä arkea kun taas kirja vaatii enemmän keskittymistä. Kirjastossa on myös mukava poiketa lehtiä lukemassa. Kysely todellakin toi esiin sen, että hyvään lehtivalikoimaan kannattaa panostaa.

Asiakaskyselyssä (Liite 1) yksi kysymys koski sitä, miten asiakas etsii itseään kiinnostavaa aineistoa. Kysymyksessä sai edelleen vastata useampaan kuin yhteen kohtaan. Tämän kysymyksen vastauksista lähes 22 prosenttia koski kohtaa ”etsin tietoa suoraan hyllystä”. ”Kysyn henkilökunnalta tarvittaessa” keräsi kokonaisjoukosta noin 20 prosenttia. Kolmanneksi eniten rasteja oli saanut kohta ”katsele esillä olevia, näyttelyt ym.”, yhteensä 16 prosenttia. Vastaukset kuvaavat sitä millaista aktiivisen kävijän tiedonhakupäätös on. Aktiivinen kirjastonkäyttäjä tuntee yleensä kirjaston hyvin ja tietää aineiston sijoittelusta sen verran, että on oppinut löytämään suoraan hyllystä kiinnostavaa materiaalia. Kirjastonkäytön syitä koskevassa kyselyssä ilmeni, että suurin osa kirjastonkäyttöä on sidoksissa vapaanajan viettämiseen. Tähän voi liittyä se, että kirjastossa koetaan mielikäsittävää kierrellä ja katsella hyllyjä ja kirjanäyttelyitä, ei ehkä niinkään tehdä systemaattisia hakuja tietokannasta. Mielestäni tämä on hyvä huomioida kirjaston visuaalisessa ilmeessä yleensä ja etenkin aineiston kaikessa esille laittamisessa.

Wilén (2007, 24) kirjoittaa, että ideaalimaailmassa kokoelman kehittämisen taustatietona tulisi käyttää kaikkia niitä tiedontarpeita, joita kokoelman ensisijaiseksi käyttäjäpopulaatioksi ajatellulla joukolla on, mutta melko suuri osa näistä jää kuitenkin käytännössä kirjaston kannalta täysin pimentoon. Todellisuudessa ainoastaan aktiivisen käyttäjäkunnan kysynnän ja lainauksen perusteella voidaan tehdä likimääräisiä arvioita siitä, millaista aineistoa olisi kannattavaa hankkia. Asiakaskyselyssä mitattiin kokoelman kiinnostavuutta. Se antoi tietoa aktiivisen käyttäjäkunnan intresseistä. Käyttötilastot antavat tietoa kokoelman aktuaalisesta käytöstä (Wilén 2007, 24). Tilastojen ulkopuolelle jää tieto tiedontarpeista ja kokoelman mahdollisesta potentiaalista täyttää nämä tiedontarpeet. Asiakaskyselyllä saatiin sellaista täydentävää tietoa, jota ei olisi voinut pelkästään käyttötilastoja selailemalla saada, mutta täytyy kuitenkin muistaa asiakaskyselyn kuvaamaan paremmin aktiivista käyttäjäkuntaa kuin käyttäjäkuntaa keskimäärin. Asiakaskysely antoi arvioita myös potentiaalisista tiedontarpeista suhteessa kokoelmaan siinä, minkälainen kirjallisuus kiinnostaa asiakkaita eniten. Tämä on kuitenkin suuntaa antavaa, eikä paljasta yksityiskohtia, mutta valintaa tehdessä voidaan kuitenkin ottaa huomioon.

Kokoelman kehittämistä ei voida kuitenkaan liikaa perustaa käyttäjätutkimuksiin tai ylipäättänsä käyttäjien sen hetken kysyntään. Tilastot ja tutkimukset saattavat saada aikaan sen, että kokoelma suosii jo nyt aktiivista käyttäjäkuntaa, mutta ei saa kirjastoon uusia käyttäjiä. Toisin sanoen palvelut suosivat aktiivisia käyttäjiä, mutta täysin unholaan jää vähemmän kirjastoa käyttävät tai kokonaan ei-käyttäjät, joiden kustannuksella kokoelmaa rakennetaan. Pääkaupunkiseudulla tutkittiin ei-käyttäjää syksyllä 2007 ja kyselystä selvisi muun muassa, että kirjastojen tarjoamista palveluista ei olla tietoisia (Verho 2008, 26–27). Voisikin olla mielenkiintoista, mikäli sama kysely toteutettaisiin myös Pirkanmaalla, jolloin tuloksia voitaisiin vertailla keskenään. Tietämättömyys palveluista ei kuitenkaan ole uusi tutkimustulos ja jopa aktiivistenkin asiakkaiden tietämys eri palveluista saattaa olla suppea (Verho 2008, 27). Luonnollisesti tämä tarkoittaa, että kirjastojen palveluita tulisi markkinoida näkyvämmiin ja tämä koskee myös kokoelman tarjonnan esilletuomista.

6 KOKOELMATYÖN PALAPELI

6.1 Kokoelman muodostaminen

Valinta on kokoelmien kehittämisen päätoiminto ja ydin (Wilén 2007, 65). Wilén viittaa tekstissään Ross Atkinsonin tutkimukseen vuodelta 1984. Atkinson kuvailee valintaa kognitiiviseksi toiminnaksi, jota ei voida suoraan havainnoida. Atkinsonin mukaan valintapäätös tehdään kolmessa kontekstissa, joita ovat arkistollinen, yhteisöllinen ja temaattinen. Arkistollinen tarkoittaa tietoa siitä, mitä kokoelmassa jo on ja yhteisöllinen merkitsee puolestaan ymmärrystä ja tietoa käyttäjien tarpeista. Temaattinen konteksti tarkoittaa valitsijan tietoisuutta siitä, mitä kirjallisuutta jostain aiheesta on julkaistu. Atkinsonin teorian mukaan jokainen valittava teos sijoitetaan näihin konteksteihin ja arvioidaan otetaanko teos mukaan kokoelmaan vai ei. Prosessi on subjektiivinen ja painotus eri kontekstien välillä riippuu aineiston valitsijasta. Valintaprosessin lopputulos ja painotuksen sijoittuminen paljastuvat vasta kokoelmassa itsessään. Teemahaastatteluissa korostui hyvin paljon asiakaslähtöisyys monien teemojen yhteydessä. Tällöin voidaan ainakin osittain todeta valinnan painotuksen olevan yhteisöllisessä kontekstissa, vaikka tätä ei voidakaan yksiselitteisesti todeta, koska painotus riippuu paljon enemmän valitsijasta itsestään kuin kirjastosta organisaationa. Painotuksen suunta voi vaihdella myös valittavan aineiston mukaan.

Aineiston valinnan kriteerejä ovat olleet aineiston laatu, tekijän arvostus, aineiston tuoreus, syvyys, relevanssi, tarkoituksenmukaisuus, kiinnostavuus, kirjaston tyyliin sopivuus, fyysiset ominaisuudet ja hinta (Wilén 2007, 78). Todennäköisesti valitsija käy mielessään monia näistä kriteereistä läpi, mutta painotukset riippuvat aihepiiristä, teoksesta sekä valitsijasta itsestään. Kirjaston tulevaisuuden haasteet tiedon verkottuvassa maailmassa saattavat myös muokata näitä kriteerejä, koska arviointi tulee osittain muuttumaan. Esimerkiksi digitaalisia aineistoja hankittaessa on vaikeaa arvioida hinnan ja laadun suhdetta tai kirjaston tyyliin sopivuutta, koska

tällaisista aineista kokemus rajoittuu muutama vuoteen eikä vankkaa vertailupohjaa ole.

Ylöjärven kaupunginkirjastolla ei ole varsinaista kokoelmapolitiikkaa, joka ohjailisi kokoelman kehittämistä, mutta yleiset poistoperiaatteet on luotu. Wilén (2007, 94) ilmaisee, että kokoelman kehittämissä on kuitenkin riskejä ja ongelmia, varsinkin kun ennen hankintapolitiikan luomista tulisi suorittaa kokoelman arviointi eli evaluointi. Kokoelman kehittämissä edellyttää tietoisuutta kokoelman sen hetken tilasta ja suunnasta, johon kokoelmaa halutaan kehittää (Wilén 2007, 94). Arviointi vaatii paljon resursseja ja aikaa sekä tietoa kokoelman heikkouksista, vahvuuksista ja käyttöasteista. Voidaankin kysyä, kannattaako politiikkaa luoda vain sen takia, että sellainen tulee olla, koska ilman perehtymistä asiaan. Poliittika voi myös olla täysin vailla hyötyä ja tehdä kokoelman kehittämisestä jäykkää, koska politiikka ei reagoi ympärillä tapahtuviin muutoksiin niin nopeasti, sen soveltaminen yksittäistapauksissa voi olla vaikeaa ja toisaalta se vanhentuu melko nopeasti.

6.2 Valinta kohtaa kysynnän, kysyntä kohtaa valinnan

Ennen kirjastoissa pidettiin valintakokouksia, joissa useampi henkilökunnan jäsen sai tutustua tarjolla oleviin teoksiin. Ylöjärven kaupunginkirjastossakin pidettiin myös menneinä aikoina aineistonvalintakokouksia, mutta niitä ei koeta enää tarpeellisiksi, koska muulla tavoin pääsee vaikuttamaan (H4). Muutenkin teemahaastatteluissa tuli ilmi, että vaikka valintaa ei tekisikään päävastuualueenaan, koetaan silti, että siihen pääsee kuitenkin vaikuttamaan tarpeeksi. Hankintaehdotuksia ja muita kommentteja pystyy esittämään, mutta varsinaiseen erilaisten mahdollisuuksien tutustumiseen ei aikaa tai resursseja riitä, koska tarjonta on niin suurta. Hankinnoissa suuret kustantajat korostuvat mainoksien takia, eikä pienempien kustantajien tarjontaan tutustumiseen riitä aika (H3).

Jari Paavonheimo (2007, 26–28) kirjoittaa Kirjastolehden artikkelissa ”Kirsikkapuisto puutarhakirjana eli kertomus kirjastotyön muutoksesta”, siitä kuinka voimak-

kaasti kysyntä ohjailee valintaa. Paavonheimo kritisoi nykyistä aineistonvalintaa ja toteaa yksiselitteisesti, että tänään valinta tapahtuu usein kustantajien mainostekstien perusteella. Kysyin teemahaastattelussa kustantajien vaikutuksesta portinvartijoina aineistonvalintaan. On kuitenkin fakta, että kustantaja ei voi millään tavoin tuoda esiin kaikkea tarjolla olevaa yhtä houkuttelevasta mainoslehtisissä ja aina jotain jää täysin ulkopuolelle. Kustantajat ovat portinvartijoina siinä, mitä he ylipäättänsä julkaisevat (H6). Kustantajien mainostamisen painopisteet Ylöjärven kokoisella kirjastolla tuskin vaikuttavat, koska kustantajien lehtisissä on mainoksien lisäksi niin paljon muutakin tarjontaa (H6). Kustantajien vaikutus voi olla myös välillistä. Kustantajat vaikuttavat asiakkaisiin ja asiakkaiden kysyntä taas meihin, eli jos meihin kustantaja ei suoraan vaikuta, niin asiakkaiden kautta kyllä (H6). Mielestäni haastateltava osuu tässä kommentissa asian ytimeen. Kustantajat mainostavat lehdissä ja kirjakaupoissa uutuuksia ja on itsestään selvää, että tämä mainonnan vaikutus näkyy siinä, mitä asiakkaat osaavat kirjastosta kysellä ja mitä he haluavat ylipäättänsä lukea. Muun median vaikutus myös näkyy, koska palkittuja ja palkinnoille ehdolla olevia teoksia tuodaan esiin mediassa ja se vaikuttaa kysyntään. Ylöjärven pääaineistonvälittäjän tarjonnassa on hyvin edustettuna kaunokirjallisuus, mutta tietokirjallisuudessa on enemmän eroja (H1).

6.3 Valinnanvapaus; vapaus valita vai vapaus olla tekemättä valintaa?

Paavonheimon (2007, 26) mukaan 90-luvulla osin markkinointumisen myötä korkeakulttuurin ylivalta oli kirjastoissa lopullisesti kumottu ja valintapolitiikka alkoi yhä enemmän mukaila kysyntää. Paavonheimon (2007, 26) mukaan aineistonvalinta mekanisoitui; ”kirjastonhoitajan selkäytimessä oli kokemuksen tuoma tieto siitä, mikä liikkuu ja mikä kantaa hyllynlämmittäjän stigmaa”. Valinnanvapaudesta aiheutui se, että oli mahdollista valita aina samaa. Paavonheimo (2007, 26–28) kirjoittaa siitä kuinka lainamäärät luotsaavat valinnan suuntaa ja toteaa, että valtavirran tarvetta tyydyttäessä ei monimuotoisuudella ole merkitystä. On paljon turvallisempaa ja taloudellisempaa valita varmoja lainausmagneetteja hyllyyn, mutta jonkun muun kustannuksella se on aina tehtävä. Nykypäivänä kokoelmatyötä joko ei tehdä ollenkaan, jolloin kirjasto muuttuu tunkkaiseksi varastoksi, tai sitten kokoel-

matyötä tehdään kaavamaisesti ja vailla sivistystä ja syyllistytään pelkkien viimeisten lainapäivien ja kiertolukujen tuijottelemiseen ja tavoitellaan freesiä kirjakauppa-lookkia (Ihamäki, 2009). Kokoelman tasapainon ylläpito ja erityisesti aineiston valinta ovat haastavia tehtäviä.

Teemahaastattelussa keskustelimme myös aineistonvalinnan ongelmista. Asiakaslähtöinen pitää olla, mutta toisaalta kirjaston arvomaailman kuuluu olla myös jotain muuta kuin popularistinen. Kirjaston kuuluu olla kuntalaisten yhteinen paikka, jossa on mahdollisuus saada yhdenvertaisesti tietoa ja sivistystä monipuolisesti eri aiheista sekä löytää mielenkiintoista luettavaa, katsottavaa ja kuunneltavaa. Haastatteluissa tuli esiin useamman kerran kuinka kirjaston tarvitsee hankkia pinnalla olevaa suosittua kirjallisuutta, koska sitä kysytään. Tällä on kuitenkin käänköpuolensa. Mikäli vähälevikkistä kirjallisuutta ei ole tarjolla kirjastoissakaan, ei sitä osata edes kysyä (Lehtonen 2001, 193). Olisi hyvä suosia myös sellaista kirjallisuutta, joka pääsee vaikeammin esiin eli toisin sanoen pienilevikkistä ja valtavirrasta poikkeavaa kirjallisuutta, koska sitä ei tehdä missään muualla (H6). Käytännössä tällaiset kirjat voisivat antaa lukijoille vaihtoehtoisia ajateltavaa. Toisaalta kirjastossa voidaan ottaa tehtäväksi esitellä esimerkiksi tuntemattomampia paikallisia musiikintekijöitä. Esimerkiksi Tikkurilan kirjaston musiikkiosastolla on paikallisten bändien demohylly, jonne saa tuoda omakustannedemon muiden lainattavaksi. (H3). Tällaisilla teoilla kirjasto voisi lisätä myös kulttuurista vaikuttavuuttaan.

Pienilevikkiset kirjat tuskin nousevat lainaustilastojen kärkeen, mutta se ei ole niiden tarkoituksaan. Kirjaston tulisi muistaa aktiivisempia kaunokirjallisuuden harrastajien ohella myös ne kävijät, jotka hakevat jotain ”muuta”. Muu voi tarkoittaa teosta tai tietoa, jota on vaikea löytää mistään muualta. Toisaalta mikä sen parempaa palvelua kuin tarjota jo valmiiksi asiakkaalle jotain vaihtoehtoisia ilman, että teosta tarvitsisi ryhtyä tilailemaan ja asiakkaan odottamaan. Määrärahojen vähentyessä tarjonta keskittyy kuitenkin helposti samoihin kirjoihin, joita löytyy kirjakauppojen myyntilistojen kärjestä, koska tällä halutaan varmistaa lainauslukujen pysyminen korkeina (Lehtonen 2001, 193).

Yksi kokoelman kehittämisen ongelmista voi Wilénin (2007, 65–67) mukaan olla kirjallinen kaanon, joka siis edustaa sitä, minkä ajatellaan olevan parasta ja asemansa vakiintunutta kirjallisuutta. Mikäli kokoelmaa arvioidaan esimerkiksi asiantuntijan suosituslistan tai käytön perusteella, arviointi tapahtuu vallitsevan kaanonin sisällä ja tukee sitä. Ongelma on todennäköisempi tieteellisissä kirjastoissa, mutta sinänsä ongelmaan voidaan törmätä myös yleisessä kirjastossa. Kulttuurilliset ja historialliset eroavaisuudet vaikuttavat kaanonin muotoutumiseen ja traditioon ja se puolestaan vaikuttaa siihen, miten joidenkin teoksien arvo voi vaihdella eri kulttuureissa ja eri aikoina. Teoksen arvon muodostumiseen vaikuttaa historiallinen ja yhteiskunnallinen konteksti, eikä se perustu välttämättä teoksen omaan arvoon ollenkaan. Wilénin (2007, 67) mukaan kirjastonhoitajalla on mahdollisuus helpottaa uuden kaanonin syntymistä valitsemalla ei-kanonista aineistoa, mutta tämä tehtävä on paljon laajempi ja syvempi kuin pelkästään kulttuuriperintöä koskevan tiedon kokoaminen. Tässä onkin ero aineiston keräämisen ja kokoelman rakentamisen välillä. Mielestäni pienilevikkisten teoksien suosiminen ja yleensäkin joidenkin valtavirrasta poikkeavien teoksien esille tuominen olisi juuri kokoelman rakentamista huomista ajatellen. Paikallisella tasolla tätä tehdäänkin, mutta ehkäpä tulisi kerätä rohkeutta myös uudenlaiseen kokoelman kehittämisen osa-alueeseen.

6.4 Kirjastonhoitaja valitsijana

Kirjaston kokoelma on näkemys maailmasta ja on parhaillaan elävässä suhteessa kirjastoa käyttävään asiakaskuntaan. (Paavonheimo, 2002, 110). Toisin sanoen kirjastoammattilaisen tulee luoda valikoima, joka on dynaaminen, koska kirjaston asiakaskunta on alati kehittyvä ja ajan henki tulee koko ajan huomioida. Paavonheimon (2002, 110) mielestä hyvässä kokoelmassa näkyy valitsijan kädenjälki, ei kuitenkaan mielivaltaana, vaan uteliaisuutena ja laadun arvostamisena niin, että samalla toteutuu eri kirjallisuudenlajien tasapuolisuus. Kirjastonhoitajalta kuitenkin edellytetään tässä tapauksessa elämyksellistä suhdetta kulttuuriin, edes johonkin sen osa-alueeseen, mikä puolestaan on edellytys myös itselle vieraampien taiteenlajien arvostamiseen. Kirjastoammattilaisen tärkeänä osana kokoelman muo-

dostamisessa, mutta ei vain teknisenä kokoelman muodostajana, vaan asiantuntijana, joka voi taidoillaan ja tiedoillaan luoda jotain arvokasta (Paavonheimo 2002, 109–112). Asiantuntijuus ei ole pelkästään tietoa jostain, vaan se on myös kykyä ja halua ymmärtää muitakin aihealueita ja antaa puolueetonta arvonantoa, jonka kautta päästään myös tasapuolisuuteen. Kirjastoammattilaisella on paljon hyötyä käytännön työssä laajasta yleissivistyksestä, mutta avain osaamiseen on kuitenkin enemmän halussa tietää asioita. Ongelmia tulee, mikäli kangistutaan liikaa kaa-voihin kun uskotaan tietävänsä jo valmiiksi riittävästi.

Paavonheimon (2007, 27) mukaan ala tarvitsee ihmisiä, jotka suhtautuvat intohimoisesti kirjallisuuteen ja kulttuuriin eri muodoissaan, ja ovat tiedollisesti uteliaita. Hän tähdentää, että kirjat ovat merkitysten kantajia, eivät vain kiertävää kauppata-varaa. Uskoisin, että valtaosa kirjastoissa työskentelevistä ovat luoneet rakkaussuhteen kirjoihin jo ennen kuin ovat hakeutuneet alalle ja näkevät kirjat itsessään arvokkaina. Toisaalta on myös niitä, jotka ovat päätyneet alalle sattuman kautta tai kiinnostuksesta asiakaspalveluun. Ammatissa olevien erilaisuus tuokin hyvän mausteensa kokoelmaan.

Paavonheimo (2007, 27) on sitä mieltä, että kirjoja ja lukemista vieroksuva kirjastoammattilainen on yhtä uskottava kuin liikuntaa karttava liikunnanohjaaja. Mielestäni tähän vertauskuvaan liittyy myös ammattiuskottavuus, koska asiakas olettaa tullessaan kirjastoon, että häntä palveleva ihminen on kirjoihin oikeasti perehtynyt ihminen. Osittain on jopa sellainen käsitys tai myytti, että kirjastoammattilainen tuntee kaikki kirjaston kirjat. Tämä ei hyvällä tahdollakaan muutu suuremmissa kirjastoissa mahdolliseksi, mutta pyrkimys tätä kohti ei silti periaatteellisella tasolla ole huono asia. Kokoelman tuntemus, paikoin syvä tuntemus, paikoin ehkä vähän pintapuolisempi tuntemus on avain myös asiakaspalvelun parantamiseen.

Paavonheimon (2007, 28) mukaan valitsija luulee tietävänsä mitä tarvitaan, mutta parempaan lopputulokseen hän pääsee, jos tietää ainoastaan luulevansa. Tietyllä tavalla pitää siis tiedostaa se, että kaiken aineiston herra ei voi olla automaattisesti. Teemahaastattelussa keskustelimme siitä, kuinka paljon henkilökohtaiset mielipiteet ja sukupuoli vaikuttavat hankintapäätöksien tekemiseen. Omat mielipiteet ja

osin myös sukupuolen heijastelemat kiinnostuksen kohteet saattavat vaikuttaa, siihen minkälaista kirjallisuutta on hankittu. Kirjastoala on naisvaltainen ala, mutta Ylöjärvellä hankintavastuussa on sekä miehiä että naisia. Monesti saattaa herätä ajatus, että kirjastoissa suositaan enemmän naisia kiinnostavia aihepiirejä, koska se on ollut alana perinteisesti selkeästi naisvaltainen. Sukupuolipainotteisuus naisiin on kuitenkin vähentynyt, esimerkiksi 5-10 vuotta sitten jakauma oli rankempi kuin nyt (H2). Kirjastolehden äänestyksessä kävi ilmi, että lähes 65 prosenttia (maaliskuu, 2007) on sitä mieltä, että kirjastojen palvelu ja tarjonta suosivat naisia (Poroila 2007, 31). Keskustelimme tästä tuloksesta teemahaastattelussa ja iso prosentti tuntui yllättävän, eikä monikaan uskonut sen pitävän todellisuudessa ainakaan täysin paikkansa, mutta tuloksessa saattaa silti olla monen mielestä totuuden siemen. On mahdollista, että kehitys aivan viime vuosina on ollut kohti yhä tasa-arvoisempaa kirjastomaailmaa, jossa sekä miehillä että naisilla on oma paikkansa. Tänä päivänä tiedostetaan paremmin se, että naisvaltaisuus voi vaikuttaa valintaan (H6). Erittäin positiivista on, mikäli aineiston valitsijoina voi olla molempien sukupuolien edustajia, jotka voivat täydentää toisiaan eri aspekteilla. Sukupuolen konkreettinen vaikutus tuli esiin teemahaastattelussa, tosin ehkä nurinkurisessa merkityksessä. Englanninkielistä tietotekniikkakirjallisuutta on hankittu enemmän verrattuna entiseen, mutta käsityökirjallisuuden hankkiminen on vaikeaa kun siitä aihepiiristä ei kauheasti tiedä (H1). Toisaalta ei tule liikaa luottaa stereotyyppioihin ja lokeroida kiinnostuksen kohteita sukupuolen mukaan.

Henkilökohtaiset mielipiteet vaikuttavat jonkin verran, mutta kun on hyvät mahdollisuudet hankkia, mielipiteet eivät ole fataaleja (H2). Henkilökohtaiset mielipiteet vaikuttavat ja joissakin tapauksissa voi johtaa siihen, että sen alan hankinnat korostuvat, mutta toisaalta voi olla myös, että hankintojen laatu vain paranee tietämyksen mukana. Tämä on hyvä asia, kun on useampia eri aihepiireistä kiinnostuneita ihmisiä tekemässä valintoja. (H3). Haastatteluissa ei koettu henkilökohtaisten mielipiteiden vaikutusta negatiivisena asiana, vaan toisaalta se voi olla myös voimavara. Tärkeintä olisi tiedostaa, missä kohtaa henkilökohtainen mieltymys vaikuttaa, eikä antaa sen vaikuttaa kokonaisvaltaisella tasolla niin, että jotain jää sen takia vaikkapa hankkimatta.

Hyvä aineistonvalitsija siis tiedostaa asemansa päätöksentekijänä ja toisaalta osaa katsoa asiaa myös ulkopäin. Perinteisesti ajateltuna kirjastoammattilaisilla on usein kulttuurinsidonnaisia kiinnostuksen kohteita, vaikka tätä ei kuitenkaan saa liikaa yleistää. Tulee olla kriittinen ja tarkka kun hankitaan aihepiirejä, joihin kirjastonhoitajat ovat henkilökohtaisesti mieltyneitä, esimerkiksi kirjallisuus- tai taidehistoria (H2). Mikäli kirjaston henkilökunta koostuu ainoastaan naisista, tämä saattaa olla todellinen haaste. Valitsija voi suosia tietynlaista kirjallisuutta toisaalta myös tiedostamattaan. Valinta on aina subjektiivinen prosessi, vaikka siinä käytettäisiinkin apuna mittareita tai pisteytyksiä. Mittareita voivat olla esimerkiksi kirjan tulevan käyttöasteen arvioiminen tai sisällön laadun arviointi ennen hankintapäätöksen tekoa. Kun tarjontaa yleisessä kirjastossa on niin paljon, tällaisten mittareiden käyttäminen veisi liikaa resursseja siitä saatuun hyötyyn suhteutettuna, mutta tällaista laskentakaavaa voitaisiin mahdollisesti hyödyntää joidenkin kalliiden teosten kohdalla.

6.5 Kaunokirjallisuus ja valinnan vaikeus

Kaunokirjallisuus on aina ollut erittäin tärkeä osa kokoelmaa, ellei jopa merkittävin. Merkittävä asema takaa sen, että aineiston valinta ja laatu herättää myös helposti keskustelua moneen suuntaan. Kaisa Hypénin (2006, 13) mukaan silloin kun yleisistä kirjastoista on haluttu puhua negatiiviseen sävyyn tai niiden merkitystä vähätellä, niitä on kutsuttu ”romaanilainamoiksi”. Mielestäni termissä näkyy hyvin se kuinka on ajateltu, että kirjastosta löytyi ”vain” romaaneja ja siihen sisältyy vähätelyä sekä kirjaston kokoelmaa ja sen henkilökuntaa kohtaan. Toisaalta kirjastolaitoksen imagon muuttaminen 2000-luvulla on saattanut vaikuttaa negatiivisesti kaunokirjallisuuden asemaan kokoelmassa. Paavonheimon (2002, 109–112) mukaan kirjastoalalla on uskoa vahvistaen vakuuteltu, että kirjasto ei ole enää ”romaanilainamo” vaan tietokeskus ja tämä kömpelö vastakkainasettelu on ollut kaunokirjallisuudelle haitallinen. Tietokirjallisuus on selvinnyt kirjastolaitoksen muuttuvissa oloissa kaunokirjallisuutta paremmin, koska se on mahtunut paremmin tietokeskuksen raameihin (Paavonheimon 2002, 109–112). Tästä huolimatta suurimman osan lainattavasta aineistosta voidaan laskea kuuluvan fiktion puolelle.

Kaunokirjallisuuden valinnan yksi kriteeri voi olla kirja-arvostelujen läpi käyminen, mutta menetelmä on sinänsä epävarma, koska arvioiden laatu vaihtelee ja niissäkin korostuu subjektiivisuus. Erilaisia arvosteluja lukemalla saataisiin monipuolisempi kuva teoksesta. Tätä voidaan käyttää valinnan apuna kun kohdataan hankalampia valintatilanteita. Yksi hyödyllinen valinnan apu voisi olla asiakkaiden antama negatiivinen palaute hankituista kirjoista. Näin saataisiin ainakin selville millaiselle teokselle ei ole kysyntää, mutta toisaalta se antaa suoraa vastausta tulevien yksittäisten teoksien valintaa ajatellen. Negatiivinen palaute voi yhtä hyvin koskea kirjan sisältöä tai esittämistapaa. Kriittistä palautetta voidaan käyttää karsinnan apuvälineenä (Wilén 2007, 74).

Tietokirjallisuuden valinnassa peilataan paljon sitä, mitä jo on olemassa ja mitä tarvitaan lisää, ja luonnollisesti tietoa pitää koko ajan päivittää ajan tasalle. Tämä on tietyllä tavalla virtaviivaisempaa aineistonvalintaa kuin kaunokirjallisuuden valintaa. Kaunokirjallisuudessa pitää luottaa enemmän tuntumaan ja niin sanottuun hiljaiseen tietoon (tacit knowledge). Wilénin (2007, 74) mukaan kokemukseen ja intuition perustuva hiljainen tieto voi toimia valinnassa paremmin tiennäyttäjänä. Hiljaiseen tietoon liittyy ihmisen persoona, henkilökohtaiset kokemukset ja tieto, jonka olemassa oloa ei ehkä edes voi tunnistaa. Se on sisäsyntyistä tietoa, jota on vaikea kuvailla ulospäin. Aineiston valitsija käyttää hiljaista tiedon ulottuvuutta ja ”kokemukseen perustuvaa katsetta” apunaan tehdessään valintaa ja tämä saattaa olla valintaprosessin suorittajalle täysin itsestään selvä asia (Wilén 2007, 74). Hiljaisen tiedon osuutta valintaprosessissa ei sovi väheksyä, koska sen merkitys on todennäköisesti melko suuri. Toisaalta hiljaisen tiedon osuutta valinnassa on vaikea arvioida tai mitata. Wilénin (2007, 76) mukaan kirjan valinnan keskeinen tarkoitus valitsijalle ei ehkä olekaan sen vaikutukset, vaan prosessi itsessään. Valintaa tukeva informaatio saattaa saada joskus vain symbolisen arvon, joka toisaalta antaa luottamuksen ja varmuuden siitä, että kokoelma kehittyy myös tiedostetulla tasolla.

6.6 Viihteen osuus ja asema kokoelmassa

Kaunokirjallisuudella on monia alalajeja, mutta karkea jako on perinteisesti voitu tehdä viiheellisen- ja niin kutsutun korkeakirjallisuuden välille. Myös suomalaisen kirjastolaitoksen kehittämiseen merkittävästi vaikuttanut Helle Kannila pohti tätä teoksessaan Kirjanvalinnan ongelmia. Kannila (1967, 127) toteaa teoksessaan, että mikäli lainaustilastojen suurentamista yritetään viihde- ja sensaatiokirjoja lisäämällä, ravitseva vilja peittyi rikkaruohoihin. Kannila arvioi, että muun kuin taiteellisen kirjallisuuden määrä ei saisi ylittää 20 % osuutta kokoelmasta. Vuodet ovat muuttuneet ja asetelma on ikään kuin kääntynyt pääläelleen. Esimerkiksi teemahaastattelussa keskustelimme *viihdekirjallisuudesta* ja korkeakirjallisuudesta ja näiden suhteesta toisiinsa kokoelman sisällä. Viihdettä voisi summittaisen arvi-
on pohjalta olla kaunokirjallisuudesta noin 70 % ja 30 % voisi olla korkeakirjallisuutta (H4).

Korkeakirjallisuuden ja *viihdekirjallisuuden* välinen raja on kuitenkin himmentynyt viimeisten vuosien aikana. On huomattavasti vaikeampaa määritellä tänä päivänä mikä on korkeakirjallisuutta ja mikä viihdekirjallisuutta, jos verrataan vaikka aikaan muutama vuosikymmen sitten. Korkeakirjallisuuden ominaisuuksia ovat esimerkiksi kaanoniin kuuluminen, klassikon arvon saavuttaminen ja kieleltään se voi olla korkealentoisempaa kuin vastaavasti viihde. Kaupallisuus ja viihde ovat aina kul-
keneet käsi kädessä, mutta nykyään myös korkeakirjallisuus haluaa yhä enemmän kimppaan kaupallisuuden kanssa.

Keskustelimme viihteen asemasta ja ongelmista kokoelmassa teemahaastattelussa. Sensaatiokirjallisuus kiinnostaa asiakkaita ja sitä pitää olla kun kyse on yleisestä kirjastosta (H1). Hän sanoi myös, että se tuntuisi hieman alaspäin katsomiselta jos ei hankittaisi sellaista kirjallisuutta, mitä ihmiset oikeasti haluavat. Sensaatiokirjat eivät sillä tavoin pahenna kokoelmaa, mutta toisaalta ei hankkisi niitä myöskään bestseller-määrää, vaikka olisikin kuinka kysytty (H6). Viihteellisen kirjallisuuden asemaa kokoelmassa voidaan puolustaa sillä, että kirjasto on kuitenkin demokraattinen laitos, jossa jokaiselle pitää olla jotakin (H7). Viihde koetaan oleel-

liseksi osaksi kokoelmaa ja sillä on selkeästi vankkumaton asema, vaikkakin varovaisuutta viihteellisyyden korostamiseen on ilmassa.

Viihdekirjallisuus jakautuu omassa lajissaan moneen eritasoiseen ryhmään ja joukossa on sekä onnistunutta että epäonnistunutta viihdettä (Kannila, 1967). Kun puhutaan viihteestä, on hyvin vaikeaa määritellä onko se hyvää vai huonoa ja mikä siitä tekee vastaavasti hyvää tai huonoa. Sanaan ”viihde” liittyy kuitenkin hie-man ala-arvoinen maku, joka saattaa kalskahtaa korvaan pahastikin. Harva sanoo lukevansa *viihdekirjallisuutta*, vaan puhuu mieluummin vaikka kaunokirjallisuudesta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole huono asia, koska monesti rajan vetäminen on vaikeaa ja tarpeetonta. Sinänsä viihteeseen suhtautuminen on muuttunut myönteisemmäksi ja asenteet sallivimmiksi, ja sitä myötä sanan negatiivinen kaiku on vähentynyt.

Viihteen eri muodot ja tyyli ovat kuitenkin lähikosketuksissa kokoelmatyöhön ja aina aika ajoin saattaa todella joutua pohtimaan onko tämä sopivaa aineistoa yleiseen kirjastoon vai ei, siksi tiedustelinkin haastateltavilta millainen on sopivaa viihdettä kirjastoihin, koska halusin tietää onko olemassa jotain selkeitä rajoja tai kriteerejä, miten asiaa voisi perustella. Yleisesti ottaen koettiin, että rajatapaukset pitäisi pohtia tapauskohtaisesti. Kysyin esimerkkinä tulisiko kirjastossa olla iltapäivälehtiä tai Susan Kurosen Pääministerin morsian -tyyppisiä teoksia. Haastateltavat H1, H2, H4 ja H7 olivat sitä mieltä, että iltapäivälehtiä ei tarvitse hankkia paperiversiona, koska niitä voi lukea internetissäkin. Kurosen teosta löytyy pääkirjastosta yksi kappale ja se on hyvä asia, koska se on asiakaslähtöisyyttä ja teos oli hyvin varattu aikoinaan (H4). Yleiseen kirjastoon ei hankita esimerkiksi kioskirjallisuutta sen formaatin takia (H1). Saattaa kuitenkin olla, että sellaista samantasoista ja tyyppistä kirjallisuutta on kovissa kansissa ja kustantaja tarjoaa sitä yleiseen kirjastoon ja on aika mahdoton erottaa näitä toisistaan, koska se perustuu aika paljon kioskirjallisuuden formaattiin, jota ei hankita kirjastoihin (H6). Hän ei ole koskaan kuullut, että kukaan olisi kysynyt onko teillä esimerkiksi harlekiinisarjaa. Tästä voisi siis päätellä, että myös asiakkaat näkevät kioskirjallisuuden yleiseen kirjastoon sopimattomana. On kuitenkin totta, että tasoltaan kioskirjallisuuden tyyppistä kirjallisuutta voi aivan hyvin löytyä myös kovista, laadukkaista kansista ja voi olla lai-

naajien keskuudessa suosittuakin. Tietyllä tavalla tämä laatuero syntyy enemmän mielikuvista kuin varsinaisesta tekstin laadusta. Tämä lisäksi on kuitenkin myös luonnollista, että kielellisesti huonotasoista kirjallisuutta ei tule hankkia (H2).

Raja tulee olemaan aina vain liukuvampi viihteen suhteen, kriteerit pitää muodostaa yhteisin suosituksin ja määrittellä rajat, mutta toisaalta kriteerien muodostaminen on vaikeaa, koska monella tapaa tämän hetken yhteiskunnankin arvot ovat päälaellaan (H2). Mitään ”törkeysrajaa” on vaikea määrittää ja siksi olisikin parempi aina miettiä tapauskohtaisesti eikä luoda tarkkoja kriteerejä (H6). Kriteerien käyttäminen valinnan apuna on monella tavalla ongelmallista. Kriteerilistasta voidaan olla yksimielisiä, mutta ihmiset soveltavat kuitenkin näitä yhteisiä kriteerejä painottaen ja soveltaen niitä yksilöllisesti (Wilén 2007, 74).

Eroottinen kirjallisuus koettiin positiivisena asiana, mutta raja vedettäisiin yleisesti ottaen pornoon. Esimerkiksi yksi *mangakirja* jäi laittamatta lainaukseen sen takia, että sisällössä on myös pornoa ja japanilaista sarjakuvaa lukevat nimenomaan nuoret, joka myös puolsi kirjan jättämistä kokoelman ulkopuolelle (H1). Paljon pelastaa itse teksti eroottisessa kirjallisuudessa kun ei ole kuvia, jotka hyppäisivät silmille (H6). Hyvin moni haastateltava sanoi, että viihde jossa on muun muassa pornoa, liiallista väkivaltaa, rasismia, kioskikirjallisuutta, epäeettisyyttä tai aliarvoista kieltä jää kokoelman ulkopuolelle.

6.7 Kirjan elinkaaren ehtopuoli

Tuula Haavisto kirjoittaa vuoden 2008 ensimmäisessä Scandinavian public library quarterly -numerossa kirjastojen kehittymisestä. Hän keskittyy lähinnä ammattiosaamiseen eri alueisiin ja yhtenä esimerkkinä nostaa esiin kokoelmatyön muutoksen Tampereen kaupunginkirjastossa Metsossa. Haaviston (2008, 18–19) mukaan heidän tavoitteensa on kiinnostava ja innoittava kokoelma. Haavisto toteaa (2008, 18–19), että julkaistun kirjallisuuden määrä on kaksinkertaistunut Suomessa 1980-luvusta tähän päivään. Hyllyjen määrä ei kuitenkaan kaksinkertaistu samaa tahtia, joten jotain on tehtävä ja se vaatii kriittisempää suhtautumista. Yhä

enemmän tulee myös ”lue ja heitä pois” -kirjallisuutta ja tällaista kirjallisuutta ei enää kannata parasta ennen päivämäärän jälkeen säilyttää (Haavisto 2008, 18–19). Teemahaastattelussa keskustelimme sekä poistamisesta ja varastoinnista. Trendeihin perustuviin teoksiin tulisi suhtautua niin, että ne ovat nyt suosittuja, mutta eivät välttämättä enää kahden vuoden päästä (H2). Poistaminen on pakollista vanhojen teoksien kohdalla, mutta nykyään melko uudehkoakin materiaalia on pakko poistaa. Haavisto (2008, 18–19) kirjoittaa, että tässä tilanteessa monen kirjastonhoitajan sydämet vuotavat verta, mutta mikä muu olisi vaihtoehto? Poistaminen tulee entistä tärkeämmäksi osaksi kokoelmatyötä, koska reunaehdot asettavat sen pakolliseen asemaan vielä voimakkaammin kuin ennen.

Ylöjärven kaupunginkirjastossa poistojen määrä on selkeästi lisääntynyt. Viime vuonna heillä poistettiin enemmän kuin hankittiin ja se oli selkeä piikki aiempaan nähden erityisesti tietokirjallisuudessa (H1). Hänen mielestään kokoelmat saisivat koko ajan karttua, mutta poistamista ei saisi unohtaa. Keskimääräiseksi vuotuiseksi poistoprosentiksi arvioisin noin seitsemän prosenttia, mutta tarvitsisi kehittää mittari, minkä mukaan nykyään pitäisi poistaa (H2). Viimeistä kappaletta ei tulisi poistaa, vaikka sitä löytyisi muualtakin (PIKI-kirjastot) (H4). Poistettujen ja varastoon laitettujen yhteismäärämäärä voisi olla sama kuin vastaavasti hankittujen kirjojen lukumäärä (H6). Hyllyistä saisi löytyä myös nostalgiakirjoja, ei pelkästään uutta ja freesiä (H7). Hän kuitenkin myöntää asian ristiriitaisuuden: olisi hyvä poistaa, mutta myös hyvä muistaa esim. vanhempi väestö asiakkaina, jotka saattavat haluta vanhempaa kirjallisuutta luettavakseen. Poistaminen ja varastointi ovat hankalia asioita, koska kaikki eivät kuitenkaan koskaan ole tyytyväisiä (H7).

Teemahaastattelussa tuli ilmi, että koetaan Tampereen kaupunginkirjastolla suurempi vastuunkantaminen varastoimisessa, koska se on maakuntakirjasto. Varastoinnin hyvänä puolena onkin keskittäminen. Yleisellä kirjastolla ei välttämättä tarvitse olla kovin laajaa varastoa, vaan lähinnä helmi- tai kausivarastoja (H2). Kausivarasto voisi esimerkiksi sisältää vuodenaikojen perusteella suosionsa huippujen mukaan vaihtelevaa aineistoa. Tämä toteutuu osin joulukirjojen kohdalla myös Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Helmivarasto voisi sisältää kysytyjä klassikoita, menneiden vuosien suosikkeja, joilla voisi olla jatkossa menekkiä. Tulevaisuuden

helmien ennakointi on kuitenkin vaikeaa, joten tällaisen varaston tulisi olla aktiivisessa seuranta- ja muutostilassa.

7 KOKOELMA JA ASIAKAS

7.1 Kirjasto on ihmiskunnan muisti

Otsikon sanonta kuvaa kirjastoa muistiorganisaationa, mutta toisaalta tuo esiin sen, mikä meidän ihmisten osuus on kirjastossa. Kirjasto tallentaa sen, mitä ihminen luo eli sitä voidaan luonnehtia kollektiiviseksi muistiksi, meidän kaikkien muistiksi. Tämä muisti ei rajoitu vain omaan aikaamme maan päällä, vaan myös aikaan ennen meitä. Kirjasto jakaa meille siis tietoa ja kulttuuria ajalta ennen meitä, mutta toimii myös tässä ja nyt. Parhaimmillaan sanonnan olemus tulee esiin myös kirjaston kokoelmassa. Kaikilla on varmasti omat käsityksensä miten tämä tulisi näkyä, mutta itse ajattelen, että kirjaston tulee säilyttää, valikoida ja ylläpitää kokoelma, joka on samalla sekä laadukas, ajanhenkeä mukaileva, monipuolinen ja arvokas. Se on kaikki, mitä jätämme ja haluamme jättää jälkeemme.

Kokoelman ylläpitäminen vaatii aikaa ja aktiivisuutta. Se ei saa näyttää kyhätyltä kirjavarastolta, joka on vain jätetty asiakkaalle ”ota tai jätä” -periaatteella. Uutta aineistoa tulee valtavasti, eikä aivan kaikkea voida hankkia mitenkään. Kokoelmatyö vaatii ammattitaitoa, johon sisältyy kokoelman tuntemus, sivistys, hyvä yleistieto, mediaosaaminen, harkitsevaisuus, viisaus, ajan hengen ymmärtäminen ja kulttuurintuntemus. Kirjaston tehtäviin kuuluu, että sinne kerätään tieto siinä muodossa, jossa se on alun perin julkaistu ja on kulloinkin ollut ajankohtaista (H2).

Kirjasto kuvaa tai ainakin pyrkii kuvaamaan omien reunaehtojaan mukailleen aikamme henkeä. Tämä ei luonnollisestikaan ole helppo tehtävä, koska kirjaston täytyy tasapainoilla muun muassa sivistyslaitoksen, olohuoneen, virkistyspaikan, paikallisen kulttuuri- ja tietokeskuksen, tiedon ja kulttuurin välittäjän ristitulessa. Kirjaston täytyy laitoksena olla erittäin monipuolinen ja sen on pystyttävä tarjoamaan vaihtelevasti kaikkea, joka tukee ylipäättänsä kirjastonkäyttöä, mutta etenkin lukuharrastusta ja elinikäistä oppimista. Monipuolisuus tarkoittaa käytännössä sitä, että pyritään turvaamaan se, että eri asiakasryhmät huomioidaan tasapuolisesti.

Asiakkaiden toiveiden toteuttaminen ja niiden suhteuttaminen kokoelmaan ei ole aina kovin yksioikoista.

7.2 Asiakkaita ovat kaikki

Kokoelman käytön lainalaisuuksia tutkittaessa on havaittu, että 80 % kokoelman tilastollisesta lainauskäytöstä kohdistuu 20 % koko kokoelmaa (Wilén 2007, 25). Asiakkaan siis keskittävät lainauksen niin kutsuttuun ydinkokoelmaan. Numeroita ajatellen tuntuisi melko selkeältä millaista aineistoa tulisi hankkia, katsotaan vain mitä tämä 20 % pitää sisällään. On kuitenkin vaarallista ottaa valintakriteeriksi ai-noastaan tämän tyyppisen aineiston hankintaa, koska valinnan ulkopuolelle jäisi tällöin paljon mahdollista potentiaalista aineistoa, joka voisi noustakin 20 % joukkoon, mutta tätä on vaikea valintatilanteessa arvioida etukäteen. Toisaalta käyttäjien näkökulmasta aineiston valinta voi tuntua selkeältä ja yksinkertaiselta asialta. Käyttäjät haluavat itselleen mitä tahansa merkityksellistä ja mielenkiintoista aineistoa, joka on helposti yksilöitävissä ja johon on helppo pääsy (Wilén 2007, 77). Loppujen lopuksi valinnan eli lainauspäätöksen tekeminen jää asiakkaalle itselleen, jolle kirjasto tarjoaa puolestaan vaihtoehtoja.

Kirjaston asiakaskunta on hyvin monimuotoinen. Ihanteellisesti ajateltuna kirjasto ottaa huomioon koko sen palveltavan asiakasryhmän toiveet ja tarpeet. Teema-haastattelussa keskustelimme siitä kuinka hyvin kokoelma ja asiakas kohtaavat Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Kokoelma ja asiakas kohtaavat haastateltavien mielestä melko hyvin toisensa. Kokoelmassa painottuu lastenkirjallisuus, jota on paljon, mutta jota myös kysytään erittäin paljon. Tästä huolimatta on vaikea arvioida missä määrin sitä voisi lisätä, koska kuitenkin taas aikuisten kirjallisuutta julkaistaan monin verroin enemmän verrattuna lastenkirjallisuuteen (H1). Kokoelman ja asiakkaan kohtaamista voisi mitata esimerkiksi sen mukaan kuinka jonoja syntyy varauksissa ja millaisia kiertoluvut ovat (H2). Aineiston varausmaksu on ehkä hieman liian suuri ja muutenkin tulisi olla vain yksi maksu, ei tavallista varausmaksua ja seutuvarausmaksua erikseen, koska myös tämä vaikuttaa asiakkaan ja kokoelman kohtaamiseen käytännössä (H2). Vuorovaikutteinen verkkokirjasto voisi

parantaa kokoelman ja asiakkaan kohtaamista ja palautetta saataisiin sitä kautta suoraan ja tämän lisäksi tulisi tehdä asiakaskysely vuosittain (H2). Asiakkaiden välillinen palaute eli toisin sanoen lainausluvut vaikuttavat kokoelman rakentumiseen (H3). Tämä korostuu etenkin kirjastoautossa, jossa koko kokoelma käydään läpi kahdesti vuodessa ja nollalainat karsitaan pois. Muutenkin kirjastoautossa kokoelma muodostuu kokonaisuudeltaan hieman erilailla kuin varsinaisessa kirjistorakennuksessa, vaikka se kyllä mukailee pääkirjaston kokoelmaa. Kirjastoauton kokoelmassa on tietyllä tavalla harkittu epätasapaino, koska käyttäjäryhmiä ajatellaan voidaan todeta, että lähes 90 % asiakkaista on lapsiasiakkaita. Kuitenkin kokoelmasta melkein puolet on aikuisten aineistoa, koska aikuisille tarvitaan aineistossa laajempi skaala lukijakunnan erilaisuuden ja vaatimusten takia. (H3).

Teemahaastattelussa tiedustelin miten eri asiakasryhmät on huomioitu Ylöjärven kaupunginkirjastossa ja miten näitä toiveita voidaan mukailla kun ajatellaan samaan aikaan myös kokoelman tasapainoa. Hankintamäärätahojen jakautumista pyritään seuraamaan ja maahanmuuttajat on huomioitu siirtokokoelmin, mutta kieliä voisi olla sinänsä enemmän (H1). Mikäli omaan kokoelmaan hankitaan erikoisempia kieliä, niin sitä pitää koko ajan ylläpitää, mutta siirtokokoelmalla saadaan kerralla kattava kokoelma ja pidän sitä parempana vaihtoehtona (H4). Jos pääkirjaston kokoelmaan hankintaan erikoisempia kieliä, olisi hyvä esimerkiksi selvittää minkä maalaisia pakolaisia tänne muuttaa (H4). Lastenkirjallisuuden ja aikuisten kaunokirjallisuuden valikoima on erittäin hyvä, mutta nuorten kohdalla asiakkaan ja kokoelman kohtaamisessa olisi parannettavaa (H2).

Raine Wilénin (2007, 8) mukaan kokoelmat eivät muodosta mitään erillistä saarekettä kirjastossa, vaan parhaiten niiden kehittäminen onnistuu kun niistä vastaavat henkilöt toimivat yhteistyössä oman kirjastonsa muiden yksiköiden, muiden kirjastojen ja käyttäjien kanssa. Yhteistyö järjestöjen ja käyttäjien kanssa kiinnostaa myös Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Erikoisryhmät on otettu jotenkin huomioon, mutta käytännössä tätä voitaisiin parantaa esimerkiksi tekemällä yhteistyötä joidenkin järjestöjen kanssa (H2). Asiakasryhmistä olisi hyvä saada enemmän tietoa. Esimerkiksi kaupunkilaisten taustoista ja ammateista olisi mukavaa tietää lisää ja

tätä voisi kyselyin selvittää, mutta toinen tapa voisi olla haastatella ihmisiä ja sitä kautta selvittää heidän elämäntyyliään. (H5).

Kuka tahansa saattaa helposti törmätä tunnetilaan, joka kertoo mielenkiintoisen luettavan puutteesta. Toisaalta pahimmillaan voi törmätä turhaumaan, kun sellaista luettavaa ei löydykään, ja lukeminen voi kokonaan jäädä. Yksi ongelman ratkaisu olisin parantaa kokoelmaa koskevaa tiedotusta, mikä samalla edistää myös lukuharrastusta. Tietynlainen tiedottamisen tapa on pitkään ollut perinteinen palautushylly. Tosin se on enemmänkin piilotettu väylä, jossa asiakkaat tiedottavat toisilleen. Vertaislukija viestittää omalla lainauspäätöksellään muille, että tämä kirja kannattaa lukea. Asiakkaat kaipaavat seulomista, esiin nostamista ja suosituksia eli jotakin, mihin tarttua massiivisesta kirjallisuusrivistöstä ja kirjastoissa on tiedotettu tämä ja pyritty hakemaan keinoja, joiden avulla voitaisiin nostaa ja esiin sekä suositella kirjallisuutta (Hypén 2006, 42–43). Teemahaastattelussa kysyin, pitäisikö asiakkaille tiedottaa kokoelmiin liittyvistä asioista ja miten se tulisi tehdä. Kysymyksellä oli tarkoitus saada selville, kuinka tarpeelliseksi tiedottaminen koetaan ja miten se haluttaisiin mieluiten tehdä. Asiakkaat tietävät mitä haluavat ja osaavat ottaa asioista itse selvää (H1). Mahdollisuus parempaan tiedottamiseen on tulevassa uudessa verkkokirjastossa, johon tulee lisää vuorovaikutteisia ominaisuuksia (H2). Virkailijan ja asiakkaan kohtaaminen tarjoaa hyvän väylän suoraan tiedottamiseen. Tärkeää on myös ihan käytännön opastaminen ja avustaminen (H3). Henkilökunta voisi suositella kysymättäkin asiakkaille kirjoja (H2). Tällä hetkellä moni koki etenkin näyttelyiden ja uutuushyllyn olevan kirjastossa merkittävimmät tavat tiedottaa olemassa olevista kirjoista. Vaihtuvilla näyttelyillä ja teemapäivillä onkin kirjastoissa pitkät perinteet. Uutuuksia esitellään myös luettelomuodossa kaupunginkirjaston verkkosivuilla. Viime vuosina on noussut esiin myös tehokkaiksi todettuja uudenlaisia kokoelman tiedottamisen tapoja. Teemahaastattelussa blogit ja vinkkaus koettiin etenkin tulevaisuutta ajatellen hyviksi tiedottamisen välineiksi. Lasten ja nuorten lukudibloimit, kirjallisuuspiirit, vinkkaus lapsille ja aikuisille ovat myös tärkeitä tiedottamisen välineitä (H2). Tällä hetkellä Ylöjärven kaupunginkirjastossa on tarjolla kaikkia näitä lukemiseen innostavia virikkeitä.

8 KOKOELMATYÖN TULEVAISUUS

8.1 Houkutteleva kirjasto? Voiko kirjasto olla houkutteleva?

Minkälainen kokoelma on houkutteleva? Toisaalta mukana pitää olla uutuuksien tuomaa raikkautta, toisaalta pitää säilyttää syvyys, johon sisältyy aineiston monipuolisuus ja luotettavuus. Houkuttelevuus kertoo taidosta tuoda kokoelma esiin tavalla, joka herättää asiakkaan mielenkiinnon. Avohyllyt näyttävät hyvältä ja aineistoa voi laittaa monella tavalla esille. Esille laittaminen vaatii tilaa ja käytännössä se tarkoittaa, etteivät hyllyt pursuile kirjoista. Täydet hyllyt, joista näkee nopealla silmäyksellä kirjojen selkämyksistä, että tarjolla on vain lähinnä materiaalia menneiltä vuosilta, ei kuulosta kovin houkuttelevalta. Kuitenkin osa asiakkaista taas nauttii kirjaston varastomaisuudesta ja perinteikkäästä kirjastosta. Monilla asiakkailla on myös selkeä kuva siitä, mitä haluavat ja löytävät kyllä haluamansa, vaikka esillepanossa ei olisikaan noudatettu luovuuden periaatteita. Todennäköistä on kuitenkin, että väljät hyllyt ja esillepanon panostaminen houkuttelevat ja miellyttävät asiakkaita enemmän. Tämä parantaa myös palvelua ja tekee kirjastomateriaaliin tutustumisen helpommaksi myös sellaiselle kirjastonkäyttäjälle, joka käy harvemmin kirjastossa. Joskus on hyvä myös miettiä, miltä kirjasto näyttää ensikävijän silmin eli mihin kävijä ensimmäisenä kiinnittää huomiota. Esimerkiksi kirjainäyttelyt heti sisääntulon yhteydessä herättävät helposti kiinnostuksen.

Ihamäki (2009) kirjoittaa, että kirjaston rikkaus on syvä kokoelma. Hän tarkentaa, että kirjaston viehätys on ajallisissa kerroksissa, joissa on sama tuntuma kuin tilassa, jossa miniläppärit lomittuvat Arabian 50-luvun kahvikuppeihin. Kirjaston kokoelman tulisikin sisältää sekä uutta että vanhaa aineistoa, mutta säilyttäen silti järkevän tasapainon näiden kahden välillä. Kirjastosta tehdään houkutteleva valikoimalla huolellisesti mitä milloinkin asetetaan esille avohyllyyn, koska kaiken ei tarvitse aina olla näkyvillä (Ihamäki 2009). Samaan hengenvetoon Ihamäki toteaa kuitenkin, että tällainen kokoelmanhoito vaatii aktiivisuutta, laajaa yleissivistystä ja myös showmieltä. Hänen mielestään nykyinen avokokoelma mahdollistaa henkilökunnan laiskuuden, ollaölyttämisen. Mielestäni kyse ei ole laiskuudesta, vaan pi-

kemminkin siinä, että kun kokoelman hoitaminen tehdään helpoksi, voidaan keskittyä taas paremmin muihin osa-alueisiin kirjastotyössä. Kaikissa kirjastoissa ei ole edes niin paljon henkilökuntaa, että syvälinen kokoelmatyön tekeminen olisi mahdollista ja tällöin on kysymys yksinkertaisesti resurssipulasta. Resurssipula voi olla yhtä hyvin isossa kuin pienessäkin kirjastossa, mutta jos tätä ilmenee, sille ehkä kannattaisi tehdä jotain mahdollisuuksien rajoissa. Toisaalta ajanpuute ei selitä kaikkea, vaan paljon on kyse myös viitseliäisyydestä ja halusta.

Uutuuksia kysytään ja markkinoidaan. Varausjonot ovat pitkiä ja viimeisimmät painokset ovat esillä näyttävästi hyllyissä. Mielestäni on tärkeää tarjota asiakkaille sitä, mitä he haluavat tai ainakin tietävät haluavansa. Ei kuitenkaan saa unohtaa, että uutuudet eivät ole sama asia kuin kirjastonkokoelma. Asiakkaat haluavat luonnollisesti uutuuksia, mutta kieltämättä myös vanhempi aineisto kiinnostaa. Kirjastoissa olisi hyvä huomioida myös vanhemman aineiston esille tuominen, koska asiakkaat eivät välttämättä edes tiedä mitä kaikkia aarteita kirjaston kätköistä löytyykään. Uutuusien markkinointi tapahtuu luontevasti, mutta vanhan aineiston markkinointi vaatiikin enemmän kekseliäisyyttä. Jokainen lukija löytää kirjansa, mutta mikä mahdollisuus jokaisella kirjalla on löytää lukijansa? Kirjasto luo tämän mahdollisuuden löytää jokaiselle kirjalle lukija tai lukijoita. Kirjasto on aarreaitta, joka kätkee sisäänsä monia löytöjä, joten miksi ei antaa rauhassa aikaa aarteiden löytää etsijänsä

8.2 Ajan hermoilla pysyminen

Kirjastoon liittyy paljon pysyvyyttä ja perinteitä, mutta laitoksena se on kehittynyt kuitenkin valtavasti vuosikymmenien aikana. Kirjastolaitos suuntaa katseensa myös jatkuvasti tulevaisuuteen tähytellen erilaisia suuntauksia yhteiskunnassa, ihmisissä ja ajan tuomissa muuttuvissa haasteissa.

Kaupallisuus asettaa vaatimuksia nopeudesta ja herkkyydestä reagoida trendeihin. Tämä tarkoittaa kirjastossa osittain kykyä ennakoida hitit jo hyvissä ajoin ja toisaalta myös löytää tasapaino siinä, millaisia uutuuksia kannattaisi hankkia. Osa

muotivirtauksista on hyvin lyhytkestoisia, osalla taas saattaa olla pidempi tulevaisuus. Kirjastoissa tulee kuitenkin muistaa sen tehtävä ja tarjota asiakkailleen myös yllätyksiä ja löytöjä, joita löytyy muualtakin kuin vain uutuushyllystä.

Teemahaastattelussa keskustelimme siitä, miten kirjaston henkilökunta näkee *trendien* ja muotivirtauksien vaikuttavan kokoelmatyöhön. *Trendien* seuraaminen on haaste, mutta kirjasto on ollut maailmasivun paikka, jossa haasteet pitää ottaa vastaan ja niihin pitää reagoida (H2). Kirjasto on sen kokoinen yksikkö, että lukeamiseen liittyviin muoti-ilmiöihin voidaan jollain tavalla myös vastata (H3). *Trendit* vaikuttaa kokoelmatyöhön, koska halutaanhan me ottaa sellaisia mitä ihmiset lukevat (H6). *Trendien* vaikutus korostuu nuortenkirjallisuudessa, mutta muuten vaikutus ei ole kovin suurta (H6). Monissa kirjastoissa on viimeisen reilun vuoden sisällä otettu käyttöön nopeiden lainaajien kokoelma, joka sisältää sen hetken suosituimmat romaanit, joissa on vain noin viikon laina-aika. Pika-kokoelma on myös *trendi* ja se hankittiin sen takia kun asiakkaat kokivat, etteivät he millään saa jotain kirjaa pitkien varausjonojen takia (H4). Muita käytännössä esille tulleita trendejä ovat *manga*, joka osan haastateltavien mukaan jo hienoisessa laskussa. Kirjoista tehtyjen elokuvien suosio, joka näkyy myös kirjojen kasvavana suosiona, on myös osittainen *trendi*. Yksi buumi on tehdä liian herkästi elämäkerta henkilöstä, josta ei ole vielä kauheasti kirjoitettavaa, esimerkiksi parikymppisestä Idols-tähdestä, jollaisesta buumista en kauheasti pidä (H7). Aikuisten puolella Chick lit -kirjallisuus eli humoristisesti ja viihteellisesti modernin naisen elämää käsittelevä kirjallisuus on tullut suosituksi. On hyvä, että tällaista kirjallisuutta on koska se saattaa houkutella uusia ihmisiä kirjastoon, jotka voivat tehdä löytäjä ja tulla sitten toisenkin kerran ja lukuharrastuksen edistäminen on missä tahansa muodossa hyvä asia (H6). Erilaiset buumit ovat todella hyvä asia, koska silloin saadaan sellaisia kirjastonkäyttäjiä ja lukijoita tulemaan kirjastoon, jotka eivät muuten olisi kiinnostuneita asiasta (H7).

Alan sisäisiä trendejä ovat verkkopalvelujen kehittyminen ja kehittäminen, eri ikäryhmien huomioiminen asiakkaina, segmenteistä puhuminen sekä lasten- ja nuorten palvelut (H2). Viime vuosien trendejä ovat olleet tietoverkkojen yleistymisen ja tietokannat (H1). Tietokantojen käyttö on kuitenkin kirjastossa huonoa, paljon pa-

rempi olisi jos asiakas voisi käyttää niitä etäkäyttönä omasta kodistaan käsin asiakasnumeroa ja pin-koodia käyttäen (H1). Maija Saraste (2008, 18) kirjoittaa Kirjasto-lehden kolumnissa, että elektronisten aineistojen käyttäminen pitäisi olla asiakkailla mahdollista kirjastoissa langattomassa verkossa sekä kirjastorakennuksen ulkopuolella, mutta käyttö pitäisi olla sallia kirjastojen tunnistautuneille asiakkaille. Saraste (2008, 18) uskoo, että aineiston etäkäyttäminen kodeissa ja työpaikoilla lisäisi uusien käyttäjien määrää.

Kirjastoalalla ei ehkä sellaisia trendejä, jotka olisivat suoranaisesti vaikuttaneet kokoelmatyöhön, mutta viime aikoina on puhuttu kirjastojen strategioista, yhteistyöstä, tietotekniikkapuolen asioista ja kirjasto 2.0 ja jopa kirjasto 3.0:sta. Tämä on tehostanut esimerkiksi sosiaalista webbiä käsittelevien kirjojen hankintaa, koska tarve ilmenee sekä asiakkaiden että kirjastoalan puolelta. Haastateltava täsmentää myös, että kirjastoala ei keksi trendejä, vaan ne tulevat muualta. (H6).

8.3 Digitaaliset aineistot

Digitaalisen aineiston lisäksi puhutaan usein elektronisesta aineistosta ja verkkoaineistosta synonyymeina. Tässä yhteydessä käytämme sanaa ”digitaalinen”, koska elektronisten tai virtuaalikirjastojen sijaan tulisi puhua digitaalisista kirjastoista. Digitaalinen tarkoittaa kokonaislukumuotoista tai numeerista, eli digitaalinen aineisto on teknisellä tasolla pohjimmiltaan kokonaislukuina.

Tulevaisuudessa digitaalisten ja painettujen aineistojen yhteensovittaminen tulee olemaan yksi kirjastoalan haasteellisimmista tehtävistä. Digitaaliset aineistot edistävät paperia paremmin toiminnallisuutta, koska niitä voidaan siirtää paikasta toiseen erittäin nopeasti, tiedonhaku on nopeaa ja niitä voidaan analysoida, mutta luonteensa puolesta ne sopivat huonommin säilyttämiseen, koska sisältö voi muuttua nopeasti ja standardien puuttuminen vaikeuttaa säilyttämistä (Wilén 2007, 53). Digitaaliset aineistot tulevat olemaan osa kokoelmaa, jos ne saadaan näppärästi toimimaan (H7). Tietyllä tavalla digitaalisilla ja perinteisillä aineistoilla on tiettyä vastakohtaisuutta, koska niitä on helpompi säilyttää, mutta kuitenkin siirtäminen ja

analysoiminen vaativat enemmän resursseja. Digitaalisen aineiston säilytyksen ongelmia ovat myös laitteiden ja ohjelmistojen viat ja tekniikan sekä ohjelmistojen vanhentuminen.

Lehtosen (2001, 195) mukaan kirjat tarjoavat sellaisia mahdollisuuksia monimutkaisten ajatusten työstämiseen ja välittämiseen, joita nykyoloissa muiden viestimien on vaikea tarjota. Kehitys on kuitenkin mennyt siihen suuntaan, että perinteisen kirjan rinnalla voidaan puhua myös digitaalisessa muodossa olevasta kirjasta, mutta vielä on vaikea arvioida, mikä sähkökirjan eli e-kirjan asema tulee olemaan. Teemahaastattelussa keskustelimme digitaalisista aineistosta osana nykyistä ja tulevaisuuden kokoelmaa. Digitaalisiin aineistoihin suhtauduttiin melko positiivisesti, mutta vielä varovaisesti. Digitaaliset aineistot tulevat ajan kanssa ja kurssikirjoista tulee olemaan kysyntää (H1). Digitaaliset aineistot tulevat lisääntymään tavalla tai toisella, mutta siihen vaikuttaa tekniset sovellukset, laitekannan kehittyminen ja juridinen puoli (H3). Aluksi e-kirjoissa olisi ehkä hyvä olla suppea kokoelma ja katsottaisiin miten menee lainaksi ja sen mukaan sitten kartoitettaisiin kokoelmaa (H4). Nuorempien asiakkaiden ja tietokirjallisuuden kohdalta voisi odottaa kysyntää (H6). Todennäköisesti ne olisivat kaupallisia ja teknisiä aloja käsitteleviä kirjoja ja lähinnä kurssikirjallisuutta (H6). Digitaalisten aineistojen tekninen kehitys koettiin haastavana asiana. E-kirjat ja lukulaitteet ovat ihan varmasti siinä vaiheessa osa kokoelmaa kun alkavat teknisesti kehittyä riittävästi (H2). Lukulaitteita on asiakkaiden lainattavissa muun muassa Turun kaupunginkirjastossa, jossa tämä on kuitenkin vasta kokeilu (E-kirjoja voi nyt lainata pääkirjastosta 2009). Mikäli maakuntakirjastot saavat hyviä kokemuksia e-kirjoista ja lukulaitteista, voi olla, että edellä mainitut rantautuvat jossain vaiheessa myös muihin kaupunginkirjastoihin. Myös Pirkanmaalla ollaan lähdössä tekemään uutta kokeilua ja digitaalisten aineistojen suhdetta kokoelmaan on jo ehditty miettiä. Tulevan vuoden alusta PIKI-kirjastot ovat suunnitelleet e-kirjojen hankintaa (H1). Kirja digitaalisessa muodossa ei vakuuta niin paljon, että se veisivät tilaa perinteiseltä kirjalta. E-kirjat ovat vain osa kokoelmaa, en usko niiden syrjäyttävän mitään (H5). Perinteinen kirja tulee säilymään, vaikka e-kirja tulee ottamaan tietyn prosentin kokoelmasta (H7).

8.4 Verkkopalvelut ja sosiaalinen media

Verkkopalvelun monipuolistuminen antaa mahdollisuuden löytää entistä helpommin itselle kiinnostavaa luettavaa, kuunneltavaa tai katsottavaa. Web 2.0 on ollut osa kirjastokehitystä jo jonkin aikaa. Asiakkaiden on muun muassa mahdollista nähdä lainattavan kirjan kansi ja lukea lyhyt kuvaus teoksesta, sekä katsoa kirjan arvostelu ennen kuin tekevät lainaus- tai varauspäätöksen. Verkkopalvelut lisäävät kokoelman saavutettavuutta, kun itselle miellyttävää lukemista on entistä helpompi löytää.

Teemahaastattelussa keskustelimme sosiaalisen median vaikutuksesta kokoelmatyöhön ja vastauksissa oli jonkin verran hajontaa. Kirjastoissa tuskin otetaan ensimmäisten joukossa sosiaalisen median ominaisuuksia mitenkään erityisemmin käyttöön osin sen vanhankantaisuuden takia (H3). Hänen mielestään tulevaisuuden verkkokirjaston sosiaalisen median ominaisuuksien ja sovelluksien pitäisi olla riittävän helppoja ja luontevia, jolloin niitä käyttäisi joka tapauksessa suurin osa. Harva koki, että sosiaalisella mediallyllä olisi tähän mennessä ollut merkittävää vaikutusta kokoelmatyöhön, vaan se nähtiin lähinnä mahdollisuutena tulevaisuudessa, mutta toistakin näkökohtaa oli. Yksi haastateltavista koki, että *sosiaalinen media* vaikuttaa paljonkin kokoelmatyöhön (H2). Hyvinä puolina hän näki sen, että asiakkaat voivat tulla siihen helposti mukaan ja tiedotus on nopeaa. Hän totesi myös, että ontologisen maailman hyödyntäminen tuo laajan ulottuvuuden, mikäli se otetaan jossain vaiheessa käyttöön. Ontologia kuvaa käsitelmalleja, jossa yksilöidään aihealueen käsitteet, joita taas yhdistellään loogisella tavalla. Ontologioiden luomisella pyritään siihen, että tietokone kykenisi ymmärtämään paremmin ihmisen tapaa ajatella ja vetää yhteyksiä eri asioiden välille, jolloin tiedonhakuominaisuudet paranevat ja on mahdollista yhdistää eri lähteistä löytyviä tietoja yhdeksi. Ensimmäinen versio Yleisestä suomalaisesta ontologiasta, YSO:sta on valmistunut. Verkosta löytyy jo Kansallinen ontologiapalvelu ONKI, joka tarjoaa mahdollisuuden selailta ja etsiä käsitteitä. Tulevaisuudessa nähdään kuinka vahvasti ontologiat ujuttautuvat kirjastomaailmaan käytännön tasolla.

Kirjastoalalla on herännyt kiinnostus *sosiaalisen median* hyötykäyttöön, mutta askeleet ovat olleet vielä hieman haparoivia ja kokeilevia. Toistaiseksi mukana ovat vain muutamat yksittäiset kirjastot. Asiaa käsiteltiin myös Kirjastolehden numerossa 2/2008. Johtava informaatikko Krista Auvinen (2008, 10) toteaa, että *sosiaalisen median* hyödyntämisessä on kyse enemmän yksittäisten toimijoiden epäjärjestelmällisestä aktiivisuudesta, eli välinettä saa hyödyntää jos huvittaa. *Sosiaalisen median* hyötykäyttö vaatii myös oikeanlaisen ihmisen kirjaston sisältä, joka on muutenkin kiinnostunut tästä mediasta (H5). Auvinen (2008, 10) ehdottaa, että verkkokirjastotyön ideana voisi olla jalkautuminen sinne, missä palvelujentarvitsijat ovat, eli samankaltainen metodi kuin etsivässä nuorisotyössä. Myös Ylöjärven kaupunginkirjastossa nähtiin juuri tämä mahdollisuus, varsinkin kun tiedetään verkkokirjaston uudistuvan lähitulevaisuudessa. *Sosiaalinen media* on nykyinen puskaradio eli sitä kautta voidaan nostaa jotain kirjaa ylitse muiden, kehua ja mainostaa (H7). Uudessa verkkokirjastossa on *sosiaalisen median* piirteitä ja esimerkiksi asiakkaiden on mahdollista tehdä arvosteluja lukemistaan kirjoista. Uudessa ympäristössä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi sähköinen lukupiiri, jossa myös kirjaston henkilökunta voisi olla mukana (H6). Haastatteluissa *sosiaalista mediaa* lähestyttiin kirjaston sisältä, mutta Auvinen (2008, 11) ehdottaa, että kirjastot voisivat myös auttaa asiakkaita hallitsemaan sosiaalista mediaa järjestämällä siihen liittyvää koulutusta. Nuoret asiakkaat tuntevat paremmin sosiaalisen median sovelluksia kuin vanhemmat asiakkaat, joten mahdollisesti sosiaaliseen mediaan tutustumiseen voisi järjestää seniorikursseja. Näin esimerkiksi vanhemmille valkenisi paremmin mitä jälkikasvu itse asiassa verkossa tekee.

8.5 Etiikka ja sananvapaus

Teemahaastattelun yksi teema koski kirjaston eettisyyttä. Tämä aihepiiri oli melko haastava, mutta syynä tähän voi olla se, että kirjaston arvokoodisto koetaan sisäsynnynäisenä asiana eli toisin sanoen sitä ei ehkä osata tiedostaa, koska eettisin perustein toimiminen on osa käytännön työtä. Poroila (2007, 86) on kuitenkin sitä mieltä, että kirjastolla ei saisi olla omia arvoja. Hänen mukaansa aineistonvalinnan tulee pysyä mahdollisimman arvoneutraalina ja kirjaston arvoneutraaliutta

tulisi edistää, vaikka yhteisö painostaisi toiseen suuntaan. Toisaalta Poroila (2007, 86) toteaa, että aineistonvalinnassa kirjaston ratkaisut rakentuvat yhteisössä esiintyvien arvojen pohjalta. Tämäkin näkökulma tuli esiin teemahaastattelussa. Kirjasto heijastaa sitä mitä on olemassa, eikä yritä luoda mitään uutta tai omaa, vaan enemmänkin kuvastaa yhteiskuntaa sellaisena kuin se on (H1).

Teemahaastattelussa kysyin kirjaston arvomaailmasta, onko sellaista ja miten se näkyy käytännössä. Haastatteluissa lähdettiin miettimään myös Ylöjärven kaupunginkirjaston mahdollisia omia arvoja ja miten ne tulevat esiin. Kirjaston arvot on määritelty kaupunginkirjaston toimintasuunnitelmassa vuodelle 2010 (Köppä 2009b) ja niitä ovat tasapuolisuus, avoimuus ja luovuus ja nämä myös kuvastuivat jonkin verran haastateltavien vastauksissa. Tasapuolisuuden ajatus on erityisen tärkeä ja myös kulttuurisen monimuotoisuuden ajatusta voisi ujuttaa kirjastotyöhön, mutta se ei saa olla liian näkyvää (H1). Mikäli tämä olisi liian näkyvää, se voitaisiin helposti kokea osittain väkinäisenä asiakkaiden näkökulmasta tai se voisi ylikorostua liikaa. Yksi haastateltava uskoo vahvasti kirjaston eettisyyteen ja puolueettomuuteen ja siihen, että se näkyy heidän kokoelmassaan (H7). Hänen mielestään kirjastossa on hyvin jokaiselle jotakin ja tasapuolisesti ja lisää, että kirjojen sisällöissä ei saisi olla mitään, mikä loukkaisi ketään toista ryhmää.

Kirjastotyöntekijän tulee muistaa tietty puolueettomuus aineistonhankinnassa. Esimerkiksi erilaiset poliittisen ja uskonnolliset kannat tulee huomioida. Puolueettomuus ei ole kuitenkaan ainoa näkökohta, vaan asiaan voi ottaa myös toisen lähestymistavan. Ei ole olemassa puolueettomuutta, vaan on monipuolisuus hankinnoissa (H2). Kun mukana valinnassa on esillä mahdollisimman monta mielipidettä, niin siitä muodostuu arvoneutraali kokonaisuus (H3). Toisin sanoen itse puolueettomuutta ei koeta hyveeksi, vaan puolueettomuuden arvot tulevat muuta kautta. Muut väylät puolueettomuuteen ovat tasa-arvoisuuden ja monipuolisuuden ajatus.

Heikki Poroila esittää teoksessaan ”Luurangot portinvartijan kaapissa” (2007, 29–32) ammattietiikkaan liittyviä väittämiä. Poroila (2007, 31) on sitä mieltä, että kirjastojen aineistovalinta ei toteuta sananvapauden ihannetta vaan sukupuolta painottaen valitsijan omaa arvokoodistoa. Poroila ajattelee, etteivät kirjastot Suomes-

sa oikein tuo esiin sananvapautta. Teemahaastattelussa keskustelimme sananvapaudesta ja siitä, pitäisikö kirjaston välittää enemmän sananvapautta. Tämän lisäksi kysyin tulisiko kirjastoon hankkia esimerkiksi ääriliikkeiden lehtiä tai satanismia käsittelevää kirjaa. Kirjaston pitää välittää sananvapautta, mutta välttää yllälyönnit (H1). Hän koki, ettei ääriliikkeiden lehtiä kannattaisi tilata, mutta esimerkiksi satanismia tutkiva teos voisi löytyä hyllystä. Yleisesti ottaen hän otti kantaa, että hankintoja tehdään hyvän maun rajat mielessä pitäen ja tämän lisäksi olisi hyvä pyrkiä olemaan tietyllä tapaa neutraali. Sananvapauden puolustaminen on yksi kirjaston keskeinen tehtävä (H2). Hänen mielestään ei tule olla ääriliikkeiden lehtiä, jotka syrjivät jotain ryhmää, mutta niiden voimakkaiden liikkeiden lehdet, jotka eivät syrji, saavat olla esillä kirjastossa. Satanismiin liittyvän kirjan olemassa oloa hän perusteli sillä, koska heiltä löytyy myös parapsykologiaa ja erilaisia uskontoja käsittelevää kirjallisuutta. Tässä tulee kuitenkin ottaa huomioon laatu ja kieli ja se, ettei teos syrjinnällä riko sananvapautta. Sananvapaudesta puhuttaessa avainasia on laillisuus, esimerkiksi kiihottamisen kansanryhmää vastaan (H3). Hän sanoi myös, että satanismiin liittyvää kirjallisuutta on kaunokirjallisuuden puolella paljon, eikä tämän takia sitä pitäisi aiheensa takia sulkea kokonaan ulos kokoelmasta. Kuitenkin länsimaisessa klassisessa kirjallisuudessa on hänen mukaansa esillä kaikki maailman paheet ja hyveet ja niitä on iän kaiken pidetty kirjastojen hyllyssä, niin miksi siitä pitäisi poimia pois yksi pois. Ääriliikkeiden toimista saa myös tietoa netistä, eikä niitä tarvitsisi niinkään olla kirjastossa ja ääriaineistoa tulee niin vähän, että sen kohdalla voidaan aina tapauskohtaisesti miettiä mitä tehdään (H4). Tietoa pitää olla saatavilla, mutta raja voisi mennä ääri-ilmiöissä ja tällaisia ovat esimerkiksi islamin äärisuunnat, jossa on väkivaltaa jotain kohtaan (H5). Satanismiin liittyvän kirjan olemassa oloa perusteltiin haastatteluissa muun muassa siltä kannalta jos se käsittelee aatteen filosofiaa tai siinä on muuten tutkiva ote, mutta ei missään nimessä sellaista teosta, joka esimerkiksi kannustaa väkivallan tekoihin.

Verkon sananvapaus on puhuttanut kirjastoissa, pitäisikö asiakaskoneissa olla suodatus vai ei. Kirjastoalan etiikkatyöryhmä ei kannata porno- ja väkivaltasivustojen estoa tai suodatusta kirjastoissa. Sama suuntaus on myös Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Suodatusta ei ole tällä hetkellä, eikä pidäkään olla, koska pohjim-

miltaan ihminen uskoo kuitenkin painettuun sanaan enemmän (H1). Kuitenkin verkon sananvapaus on asia, joka jakaa alalla mielipiteitä ja joissakin kirjastoissa käytetään internetpääteillä suodatusta. Ongelma on puhuttua myös Suomen rajojen ulkopuolella. Kaplan ja Debrick (2009, 56) ehdottavat sen sijaan, että suodatettaisiin sivuja, voitaisiin keskittyä internetkäyttäjien kouluttamiseen ja hyväksyttävien käyttölinjauksien luomiseen kirjastossa. Käyttölinjaukset määrittelisivät enemmän kuin vain sen minkälaisille verkkosivuille kirjaston koneilta voi mennä ja minne ei, se myös muistuttaisi mahdollisuudesta kontrolloida internetmediaa, eikä kirjasto voi olla vastuussa kaikesta siitä, mitä internetissä julkaistaan (Kaplan & Debrick 2009, 56). Tässä on huomioitu se, että kirjasto ei täysin sano itseään irti vastuusta, mutta kuitenkin huomioi sananvapauden toteutumisen ja ylipäättänsä mahdollisuuden hallita verkon tarjontaa.

8.6 Ekologisuus kokoelmatyössä ja logistiikan mahdollisuudet

Kirjaston tärkeimmän palvelun eli kokoelman ja asiakkaan kohtaamisessa on kehittymahdollisuuksia, jotka osin ovatkin jo käytössä, mutta niiden sisältä löytyy mahdollisuuksia palvelun tehostamiseen ja parantamiseen. Kuljetuspalvelut ja kaukopalvelu takaavat sen, että yhteen kirjastoon ei aina tarvitse hankkia kaikkea kun aineiston tilaaminen muualta on tehty helpoksi. Esimerkiksi Pirkanmaalla on käytössä PIKI-kirjastopalvelu, joka mahdollistaa asiakkaalle laajemman kokoelman kuin kotikunnan kirjasto. Ei puhuta enää yhdestä ainoasta konkreettisesta kokoelmasta, vaan vielä laajemmasta, usean yhteistyötä tekevän kirjaston yhdessä muodostamasta kokoelmasta. Asiakas ja kokoelma kohtaavat paremmin kirjastokimppojen myötä, toisaalta kuljetuspalvelulla on muutakin vaikuttavuutta kirjaston kannalta.

Toimivaan logistiikkaan eli tavarantoimituksen kokonaisjärjestelmään kannattaa siis satsata, koska sitä kautta voidaan myös säästää. Liikenne- ja viestintäministeriö toteutti vuonna 2004 hankkeen ”Huomispäivän kirjaston logistiset ratkaisut”, jossa selvitettiin tehokasta logistiikan hallintaa kirjastoissa (Pajunen-Muhonen, H., Laukala M. Löfgren, P. & Timmerbacka 2004). Logistiikkaan liittyy läheisesti myös

kustannustehokkuus ja se oli saavutettavuuden lisäksi hankkeesta yksiä keskeisempiä asioita. Hankkeen raportissa esiteltiin monipuolisesti erilaisia tulevaisuuden visioita (Pajunen-Muhonen, H., Laukala M. Löfgren, P. & Timmerbacka 2004, 25–32). Esimerkiksi kirjastokimppojen uuden aineiston hankinta voisi olla keskitetty, jolloin samoilla aineistomäärärahoilla voitaisiin luoda aiempaa laajempia kokoelmia. Tämä lisäisi monipuolisuutta ja olisi ainakin kirjan käsittelykustannuksia ajatellen hieman ekologisempaa, mutta ongelmaksi muodostuisi suosittujen teoksien nidemäärien määrittely. Ehdotettiin myös kimpan yhteistä lajittelu- ja jakelukeskusta, johon voisi sisältyä myös aineiston lainauskuntoon laittaminen. Tällainen ratkaisu voisi mahdollisesti olla kustannustehokkuuden lisäksi myös ekologisempi.

On tietysti punnittava kumpi on ekologisempaa kokonaisuuden kannalta, kuljetuspalvelut vai aineiston hankkiminen omaan kokoelmaan ja varastoiminen lopulta. Kirjan saattaminen lainauskuntoon, sen ylläpito (tarroitus, muovitus, korjaukset), sekä varastointi ja poistaminen maksavat ja kuormittavat myös ympäristöä. Toisaalta tulisi miettiä, tarvitseeko hankkia samaa nimikettä useita kappaleita, mikäli tilaaminen onnistuu muualtakin tarpeen vaatiessa. Eri toimintotapojen ekologisuutta on kuitenkin vaikeaa arvioida ilman mitattuja tuloksia.

Teemahaastattelussa kysyin haastateltavilta, pitäisikö kirjaston olla ekologisempi ja kuinka ekologisena laitoksena kirjasto yleensä koetaan. Haastateltavista H1, H3 H6 ja H7 ottivat heti esiin sen kuinka kirjasto on perusajatukseltaan erittäin ekologinen, koska sen toiminta perustuu kierrätykseen. Hieman toistakin näkemystä oli ilmassa. En ole ajattelut kirjaston ekologisuutta mitenkään erityisesti, enkä osannut kommentoida miten kirjasto voisi olla ekologisempi (H4). Tulisi olla enemmän tietoa ja perusteluja sille, miten voisi olla ekologisempi (H5). Suunnitelman ja perusteiden luominen selkeyttäisi kirjaston asemaa ekologisena laitoksena, mutta se vaatii taustatyötä. Kirjasto täyttää ekologisuuden peruselementit oikein hyvin, mutta mikäli kirjasto haluaa julistaa ekologisuuttaan, pitäisi siinä tapauksessa olla jotain mitattua näyttöä asiasta (H3).

Laajan varaston ylläpitäminen on ekologisempaa kuin kuljetuspalvelut tällä hetkellä (H1). Kuljetuspalvelun pitäisi toimia joka päivä ollakseen tehokas ja Pirkanmaal-

la se on etäisyyksien takia vaikea toteuttaa toimivasti. Kirjasto on laitoksena ekologinen, mutta silti paperi- ja muovijätettä tulee paljon ja erityisesti paperijätteen määrää tulisi vähentää (H2). Hänen mielestään olisi hyvä, että poistetuille kirjoille voitaisiin järjestää toimiva jätteenpolttosysteemi, josta voisi esimerkiksi lämpöenergian avulla hyötyä tulevaisuudessa. Tulevaisuudessa kuljetuspalvelu tulisi hoitaa hänen mielestään sillä säteellä, että pystyttäisiin käyttämään sähköautoa, koska mikäli kirjamääriä vähennetään, se lisää kuljetuspalvelun tarvetta. Pitäisi laskea kumpi on ekologisempi vaihtoehto, varastointi vai kuljetus (H2). Hänen mukaansa tällä hetkellä on kuitenkin sellainen näkemys, että varastoja on liikaa ja olisi hyödyllisempää kuljettaa.

Ekologisuudella voi myös olla vaikutusta sekä työntekijöiden että asiakkaiden viihtyvyyteen. Kirjasto on jo perusajatukseltaan ekologinen ja se on yksi syy miksi on mukavaa olla kirjastossa töissä (H6). Kun kirjasto on jo lähtökohtaisesti ekologinen, tästä olisi helppoa jatkaa kehittämistä myös tulevaisuudessa. Kirjastossa on kuitenkin myös monia ei-niin-ekologisia asioita (H6). Edellinen haastateltava haluaisi, että tulevaisuuden kirjastorakentaminen olisi entistä ekologisempaa ja rakennukset säästäisivät mahdollisimman paljon energiaa käyttämällä esimerkiksi aurinkopaneeleita. Muovittaminen kannattavuus riippuu materiaalista. Muovittamalla kirja säilyy parempana pidempään ja ainakin ne materiaalit, joilla on pidempi käyttöikä, tulisi muovittaa, mutta taas ne joiden käyttö on lyhyt ikäisempää, esimerkiksi Aku Ankat, ei välttämättä ole järkevää muovittaa (H6). Ylöjärven kaupunginkirjastossa on osittain jo nyt vähennetty muovittamista joidenkin aikakauslehtien ja pakusulehtisten lastenkuvakirjojen osalta. Muovittaminen kuitenkin pidentää kirjojen käyttöikää, joten siitä tuskin kovin helposti luovutaan kokonaan, ellei rinnalle ilmesty uusia vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Kirjaston kannalta varastointi on ehkä ekologisempaa, mutta tarvittaisiin todellisia mittareita, jotta voitaisiin arvioida, kumpi on pidemmän päälle ekologisempaa, kuljetus vai varastointi (H6). ”Huomispäivän kirjaston logistiset ratkaisut” -hankkeessa yksi visio oli parhaiten kiertävän ja huonoiten kiertävän aineistojen keskittäminen omiin säilytyskeskuksiin (Pajunen-Muhonen, H., Laukala M. Löfgren, P. & Timmerbacka 2004, 28). Tällainen keskitetty aineiston sijoituspaikka vähentäisi kulje-

tuksen tarvetta, mutta voisi johtaa siihen, että kirjastot joutuisivat keskenään eriarvoiseen asemaan ja toisaalta kirjastoammattilaisen on vaikeampi muodostaa kellovan kokoelman takia selkeää kuvaa siitä, mitä oma kokoelma oikeasti sisältää. Kirjaston kohdalla on aika vähän asioita, mitä voitaisiin tehdä toisin, koska kirjasto saastuttaa muutenkin vähemmän moniin muihin laitoksiin verrattuna (H7). Haastateltava näkee kuitenkin tulevaisuuden mahdollisuuden sähkökirjoissa, koska silloin vältytään logistiikkaongelmilta. E-kirjat tulevat kirjan ja paperin rinnalle ja tulevat viemään niiltä alaa jo siitäkin syystä, että ne saattavat olla tietyssä määrin ekologisesti vähemmän rasittavia kuin paperi (H2).

Ekologisuus on tätä päivää ja kirjastoissa tullaan jatkossa varmasti miettimään keinoja olla ekologisempi. Osaltaan vaikutukset heijastuvat myös kokoelmatyössä. *Ekologisuus* saattaa helposti herättää kysymyksiä kustannuksista, resurssipulasta ja käytännöllisyydestä, mutta täytyy myös kurkottaa kohti kirjaston osaa yhteiskunnallisena ja kulttuurisena vaikuttajana, jollaiseen rooliin kirjasto kyllä kykenee ja voi osin tätä kautta viedä ekologisuuden ajatusta eteenpäin.

9 LOPPUPÄÄTELMÄT

Asiakaskyselyn tulokset kertoivat eniten aktiivisten kirjastossa kävijöiden kirjastonkäytöstä. Tulevaisuudessa voitaisiin Evansin yhteisöanalyysia mukaillen suunnitella kysely, jossa pyrittäisiin myös saamaan selville potentiaalisten eli toisin sanoen vähän käyttävien tai ei-käyttäjien kiinnostuksen kohteita ja saada tietoa, jolla kirjaston palveluja voitaisiin edelleen parantaa. Kyselyn lähettäminen esimerkiksi vastaajien koteihin voisi lisätä vastausaktiivisuutta, ja myös ne kirjastonkäyttäjät, jotka jättivät nyt vastaamatta, voisivat vastata. Toisaalta mikäli vastauksia tulee paljon, aineiston analysointi vaatii paljon aikaa ja resursseja, joten siihen ryhtyminen vaatii harkintaa.

Asiakaskyselyn tuloksia voidaan hyödyntää aineiston markkinoinnissa, valintapäätöksiä tehtäessä ja tulevaisuuden painopisteiden suunnittelussa. Asiakaskyselyn perusteella musiikkiaineisto kiinnostaa edelleen, vaikka musiikin lataaminen verkosta on hyvin yleistä. Kiinnostus lehtiin oli myös erittäin suurta. Laadukkaan musiikkikokoelman ja hyvän lehtivalikoiman ylläpitäminen myös tulevaisuudessa on tärkeää. Elämäkertojen ja muistelmien hankintaan kannattaa kiinnittää huomiota, koska niiden kiinnostus oli asiakkaiden keskuudessa suurta.

Henkilökunnan käsitykset asiakkaita kiinnostavasta kirjallisuudesta menivät melko lailla yksi yhteen, vaikkakin joitakin yllätyksiä oli. Kyselyyn vastanneista etenkin runojen kiinnostus tuli hienoisena yllätyksenä. Kun asiakkaita kiinnostaa tällainen kirjallisuus, voisi ajatella, että runoja voisi myös markkinoida ja tuoda enemmän esiin, jotta kiinnostus saataisiin näkymään myös lainaustilastoissa. Runoja voisi vinkata sekä aikuisille että lapsille.

Teemahaastattelussa kokoelmaan oltiin tyytyväisiä yleisesti ottaen, mutta käytännön parantamisajatuksiakin tuli esiin. Esimerkiksi lapsille ja nuorille voisi hankkia tietokonepelejä, varsinkin kaunokirjallisuuden hankinnoissa voisi enemmän kiinnittää huomiota kappalemääriin, kurssikirjoja voisi hankkia enemmän ja kokoelmasta

tiedottamisen mahdollisuudet uudessa verkkokirjastossa tulisi ottaa tehokkaasti käyttöön. *Trendien* seuraaminen on haaste, mutta se on erittäin tärkeää kokoelmatyön kannalta. Digitaaliset aineistojen yleistymiseen on jo varauduttu. Koettiin, että asiakas ja kokoelma kohtaavat melko hyvin, mutta parannettavaa voisi olla esimerkiksi nuorison ja maahanmuuttajien kohdalla. Tätä voitaisiin parantaa tekemällä yhteistyötä eri järjestöjen kanssa ja hankkimalla enemmän tietoa eri asiakasryhmistä.

Kirjastoammattilainen aineistonvalitsijana pyrkii monipuolisuuteen ja välttää aineistoa, joka mahdollisesti voi syrjiä jotain ryhmää. Aineistonvalinta on kuitenkin subjektiivinen prosessi ja siihen vaikuttava myös omat mielipiteet ja tietämys. Kirjastoalalla työskentelee paljon naisia ja tämänkin voisi nähdä vaikuttavan, mutta teemahaastattelun perusteella voitaisiin todeta, että naisten niin kutsuttu ylivalta ei ole enää niin näkyvää kuin joitakin vuosia sitten. Tämän hetkinen naisvaltaisuus tiedostetaan paremmin, jolloin sen ei anneta niin voimakkaasti vaikuttaa.

Aineistonvalinnan mahdollisena haasteena tulevaisuudessa on viihteellisen aineiston kasvava osuus kokoelmassa, mikä voi johtaa korkeakirjallisuuden aseman selkeään heikkenemiseen, mikäli kirjastoon hankitaan vain lainausmagneetteja. Asiakkaille pitää olla, mitä asiakkaat haluavat, mutta on hyvä muistaa myös muun kirjallisuuden huomioiminen. Toisaalta nykyään on erittäin vaikeaa eritellä viihdekirjallisuutta automaattisesti huonompaan kastiin, koska tarjontaa on niin paljon ja se sisältää monentasoisia teoksia.

Tulevaisuudessa voisi ajatella, että kokoelmassa otettaisiin enemmän huomioon myös harvinaisempi kirjallisuus, esimerkiksi pienilevikkiset teokset ja niitä voisi markkinoida enemmän. Asiakaskyselyn perusteella näyttäisi, että asiakkaista suurin osa on tyytyväisiä kirjaston tarjontaan ja palveluihin. Tähän ei silti saa liikaa tuudittautua, koska aina on kehitettävää ja asiakkaille voisi avautua myös uusia maailmoja, joista he eivät olleet ennen edes tietoisia. On tärkeää panostaa kokoelmatyöhön, ettei siitä tule liian kaavamaista. Uutuuksien markkinointi on tärkeää, mutta on hyvä pitää mielessä, ettei kirjaston tule näyttää ulospäin kirjakaupalta.

Verkkoaineistojen etäkäyttömahdollisuus voisi lisätä kokoelman saavutettavuutta. Esimerkiksi tällainen lisäpalvelu voisi mahdollistaa tietokantojen käyttämisen kotikoneelta käsin vaikkapa erillistä tunnuslukua vastaan. Ilmaiskäyttö voisi olla rajattua, mutta koko tietokantaa käyttääkseen voisi joutua maksamaan esimerkiksi varausmaksun kaltaisen summan. Verkkoaineistojen etäkäyttömahdollisuudet ovat käytössä jo monissa korkeakouluissa yhtenä opiskelijapalveluna, enkä näe syytä miksi tämä ei olisi mahdollista myös yleisissä kirjastoissa. Tosin rahoitus voi olla ongelma ja haaste vielä tällä hetkellä.

Sosiaaliseen mediaan suhtauduttiin hieman varauksin, mutta kuitenkin horisontissa nähtiin myös ideoita ja mahdollisuuksia. Voisi olla hyvä, mikäli asiaa pohdittaisiin yhdessä henkilökunnan kesken ja *sosiaalisen median* hyötykäytöstä tehtäisiin jonkinlainen suunnitelma, jonka päämääränä olisi lisätä kokoelman saavutettavuutta. Etenkin nuoret asiakkaat viettävät paljon aikaa verkossa, joten olisi hyvä jalkautua enemmän myös sinne, missä he ovat. Tämä parantaisi kokoelman ja asiakkaan kohtaamista entisestään.

Ekologisuus on varmasti sellainen asia, johon tullaan tulevaisuudessa kiinnittämään enemmän huomiota. Kirjasto voisi tässäkin toimia suunnannäyttäjänä ja tehdä konkreettisia tekoja ympäristön hyväksi. Haastatteluissa mahdollisuuksia nähtiin, osa on toteutettavissa nopeammalla aikataululla, osa pidemmällä aikavälillä. Voisi kuitenkin olla mahdollista, että suunnittelutyö myös tällä rintamalla aloitettaisiin hyvissä ajoin.

Kokoelman kehittämisessä on näkyvillä sekä kirjastoammattilaisen että asiakkaan jalanjälki. Kirjastoammattilainen näkee kaukaisuudessa maaliin, mutta asiakas vaikuttaa siihen, mitä reittiä sinne kuljetaan. Matkaan mahtuu mutkia ja haasteita, mutta ilman niitä ei voida edes saavuttaa korkeatasoisia saavutuksia, eli tasokasta, monipuolista, syvää, tuoretta, tasa-arvoista ja kattavaa kokoelmaa, joka pyrkii tarjoamaan asiakkaalle heitä kiinnostavia asioita, mutta myös jotain yllättävääkin.

LÄHTEET

- E-kirjoja voi nyt lainata pääkirjastosta. 3.11.2009. [Verkkosivu]. Turun kaupunginkirjasto-Varsinais-Suomen maakuntakirjasto. [Viitattu 16.11.2009]. Saatavana: <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=142046&nodeid=14087>
- Evans, G. E. 2000. Developing Library and Information Center Collections. Fourth Edition. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, Inc.
- H1 - kirjastonhoitaja, 34 vuotta, mies. Haastateltu 5.10.2009.
- H2 - kirjastotoimenjohtaja, 65 vuotta, nainen. Haastateltu 5.10.2009.
- H3 - kirjastoautovirkailija, 36 vuotta, mies. Haastateltu 5.10.2009.
- H4 - kirjastovirkailija, 51 vuotta, nainen. Haastateltu 6.10.2009.
- H5 - erikoiskirjastonhoitaja, 53 vuotta, nainen. Haastateltu 8.10.2009.
- H6 - johtava informaatikko, 55 vuotta, nainen. Haastateltu 8.10.2009.
- H7 - kirjastonhoitaja, 49 vuotta, nainen. Haastateltu 8.10.2009.
- Haavisto, T. 2008. New competencies in libraries. Scandinavian public library quarterly (1), 18-19.
- Hiltunen, M., Kiili, V., Blom, K., Koivula, V., Sievänen, R., Vilén R. & Järvenpää, T. 2007. Elinkeino-ohjelma 2007–2015. [Verkköjulkaisu]. Ylöjärven Yrityspalvelu. [Viitattu 15.11.2009]. Saatavana: <http://ylojarvi-fi-bin.directo.fi/@Bin/75d0743dd5db2e56d4e9981be133ee6f/1258283842/application/pdf/231559/Elinkeino-ohjelma.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Hypén, K. 2006. ... tilata ja järjestää, luetteloida ja varastoida, auttaa lukijoita valitsemaan ja löytämään: Kirjastot ja kaunokirjallisuus. Teoksessa: K. Hypén (toim.) Fiktiota! Levottomat genret ja kirjaston arki. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 11-59.
- Hyvönen, E., Seppälä K., Viljanen, K. & Frosterus, M. 2007. Yleinen suomalainen ontologia YSO: kohti suomalaista semanttista webbiä. [Verkkolehtiartikkeli]. Tietolinja (1). [Viitattu 11.11.2009]. Saatavana: <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tietolinja/0107/ys.html>
- Ihamäki, S. 2009. Pieni syvä kokoelma innostaa lainaamaan. [Verkkolehtiartikkeli]. Kirjantolehden blogi. [Viitattu 15.10.2009]. Saatavissa: http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/lehti/blogi?modeyksi=yksi&teksti_id=13473
- Kannila, H. 1967. Kirjanvalinnan ongelmia: Ajatustenaiheita kirjastonhoitajille ja muille kirjojen ystäville. Helsinki: WSOY.
- Kansallinen ontologiapalvelu ONKI. 2008. [Verkkosivusto]. Helsingin yliopisto. [Viitattu: 11.11.2009] Saatavana: <http://www.yso.fi/?l=fi>
- Kaplan, A. G. & Debrick, B. 2009. Banned Books, Blocked Bytes. [Verkkolehtiartikkeli]. Children & Libraries: The Journal of the Association for Library Service to Children 7 (2), 56-58. [Viitattu 14.11.2009]. Saatavissa: Ebsco -tietokannasta, vaatii käyttöoikeuden.
- Karjalainen, L. 2007. SPSS-perusteet 15.0. Mikkeli: Pii-kirjat.
- Kivimäki, S. 2008. Näkyvätkö kirjastot sosiaalisessa mediassa? Kirjastolehti 100 (2), 10–11.
- Köppä, S. 2009a. Kirjasto- ja tietopalvelujen tehtävänjako ja vastualueet v. 2009. Asiakirja: 23.3.2009.
- Köppä, S. 2009b. Ylöjärven kaupunginkirjaston toimintasuunnitelma ja strategiset tavoitteet v. 2010. Asiakirja: 4.8.2009.
- Lehtonen, M. 2001. Post scriptum: Kirja medioitumisen aikakaudella. Tampere: Vastapaino.
- Paavonheimo, J. 2007. Kirsikkapuisto puutarhakirjana: eli kertomus kirjastotyön muodonmuutoksesta. Kirjastolehti, 100 (3), 26–28.
- Paavonheimo, J. 2002. Kun kirjallisuus törmäsi kivimuuriin: suomalaisen kirjastokehityksen tarkastelua. Parnasso 52 (1), 109–112.

- Pajunen-Muhonen, H., Laukala M. Löfgren, P. & Timmerbacka. 2004. Huomispäivän kirjaston logistiset ratkaisut: Verkostotoiminnan kehittäminen kirjastoalalla. Helsinki: Edita.
- Poroila, H. 2007. Luurangot portinvartijan kaapissa. Helsinki: BTJ Finland.
- Rasi, I., Lepola, E., Muhli, A. & Kanniainen A. (toim.) 2007. SPSS 15 for Windows: Perusteet. Oulu: Oulun yliopisto.
- Saraste, M. 2008. Ajasta ja paikasta riippumatta. Kirjastolehti 100 (2), 18.
- Verho, S. 2008. Hyviä syitä olla käymättä kirjastossa. Kirjastolehti 100 (2), 26–28.
- Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Yleinen suomalainen asiasanasto. 13.11.2009. [Verkkosivusto]. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto. [Viitattu 18.11.2009]. Saatavissa: <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>
- Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely 2009. 2009. Ylöjärvi: Ylöjärven kaupunginkirjasto.

LIITTEET

Liite 1. Asiakaskysely

Ylöjärven kaupunginkirjaston asiakaskysely

20.1.2009–20.2.2009

1. Sukupuolesi

- a) nainen
- b) mies

2. Ikäsi

- a) alle 13 vuotta
- b) 13 – 18 vuotta
- c) 19 – 30 vuotta
- d) 31 – 40 vuotta
- e) 41 – 50 vuotta
- f) 51 – 65 vuotta
- g) yli 65 vuotta

3. Oletko

- a) koululainen
- b) opiskelija
- c) työssä
- d) työtön
- e) eläkeläinen
- f) muu, mikä _____
_____

4. Koulutuksesi

- a) peruskoulu
- b) lukio
- c) ammatillinen koulutus
- d) korkeakouluopinnot
- e) muu, mikä _____
_____

5. Kuinka usein käytät kirjastomme palveluja?

- a) päivittäin
- b) noin kerran viikossa
- c) noin kerran kuukaudessa
- d) muutaman kerran vuodessa
- e) harvemmin

6. Mihin tarkoitukseen käytät kirjastomme palveluita? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- a) opiskelu
- b) työhön liittyvät asiat
- c) harrastus
- d) virkistys ja viihtyminen
- e) viihde
- f) asioiden hoitaminen internetissä
- g) internetin viihdekäyttö
- h) arkielämän tiedontarpeet
- i) yleissivistys
- j) työhuoneiden käyttö
- k) muuta, mitä? _____

7. Millaisesta tietokirjallisuudesta olet kiinnostunut? Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ yhteiskunta	☐ lemmikkieläimet	☐ matkailu
☐ historia	☐ filosofia	☐ maantiede
☐ talouselämä	☐ psykologia	☐ elämäkerrat ja muistelmat
☐ yritystoiminta	☐ uskonto	☐ ruuanlaitto
☐ terveys	☐ luonto	☐ käsityöt
☐ lääketiede	☐ urheilu ja liikunta	☐ kasvatus ja opetus
☐ tietokoneet ja internet	☐ taide	☐ politiikka
☐ tekniikka	☐ valokuvaus	
☐ vieraat kielet	☐ musiikki	
☐ rakentaminen	☐ koti ja asuminen	
☐ elokuvat	☐ puutarhanhoito	

8. Ovatko edellä valitsemiesi aihepiirien tietokirjat mielestäsi:
Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ ajantasaisia	☐ laadukkaita	☐ vanhentuneita
☐ viihdyttäviä	☐ asiapitoisia	☐ huonotasoisia
☐ monipuolisia	☐ houkuttelevia	☐ epäluotettavia
☐ mielenkiintoisia	☐ luotettavia	☐ määrältään riittämättömiä
☐ luotettavia	☐ määrältään riittäviä	☐ yksipuolisia

9. Millaisesta kaunokirjallisuudesta olet kiinnostunut? Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ dekkarit	☐ romantiikka	☐ runot
☐ jännitys	☐ kauhu	☐ vieraskielinen kaunokirjallisuus
☐ science fiction	☐ seikkailu	☐ kuvakirjat
☐ fantasia	☐ historialliset romaanit	☐ sadut
☐ sarjakuvat	☐ sotakirjat	☐ helppolukuiset lastenkirjat
☐ näytelmät	☐ eräkirjat	☐ selkokirjat
☐ isotekstiset kirjat	☐ nuorten kirjallisuus	☐ kaunokirjallisuus yleensä

Muita aiheita tai tarkennuksia, mitä? _____

10. Mistä seuraavista taloudessanne ollaan kiinnostuneita? Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ sanomalehdet	☐ lasten elokuvat	☐ satuäänitteet
☐ aikakauslehdet	☐ dokumentit	☐ tietokannat
☐ Cd-romit	☐ pelit	☐ muu _____
☐ aikuisten elokuvat	☐ äänikirjat	
☐ nuorten elokuvat	☐ musiikkiäänitteet	

11. Mitä aineistoa kaipaisit lisää kirjastoon?

- a) DVD-elokuvia
- b) äänikirjoja
- c) musiikkia
- d) lehtiä
- e) muuta, mitä _____

12. Miten etsit kiinnostavaa aineistoa tai tarvitsemaasi tietoa? Voit valita useita vaihtoehtoja.

☐ etsin itse suoraan hyllystä	☐ kysyn henkilökunnalta heti
☐ katselen esillä olevia kirjoja (esim. kirjanäyttelyt, uutuushyllyt)	☐ kysyn henkilökunnalta tarvittaessa
☐ käytän PIKI-verkkopäätettä	☐ seuran palautushyllyjä
☐ teen hakuja muista tietokannoista	☐ katselen ja etsin sieltä täältä
	☐ en löydä etsimääni aineistoa

13. Merkitse enintään **kaksi** iltaa, jolloin haluaisit kirjaston olevan nykyistä myöhempään auki.

Kirjaston nykyiset aukioloajat: ma-ti 10-20, ke-pe 10-19 ja la 10-15

- ma   ti   ke   to   pe   la

14. Kävisitkö kirjaston lehtilukusalissa, mikäli se olisi auki myös sunnuntaisin?

- Kyllä   Ei   En osaa sanoa

15. Kävisitkö kirjastossa kesälauantaisin?

Kyllä   Ei   En osaa sanoa

16. Oletko tällä hetkellä tyytyväinen: (tasolla 1-5, 1 = en lainkaan, 3=en osaa sanoa ja 5 = erittäin tyytyväinen)

Kirjaston tiloihin	1	2	3	4	5
Kirjaston aukioloaikoihin	1	2	3	4	5
Aineiston kuntoon	1	2	3	4	5
Aineiston saatavuuteen	1	2	3	4	5
Aineiston määrään	1	2	3	4	5
Aineiston sijoitteluun	1	2	3	4	5
PIKI-verkkokirjasto	1	2	3	4	5
Henkilökunnan palveluun ja opastukseen	1	2	3	4	5
Tietopalveluun	1	2	3	4	5
Tiedonhaku	1	2	3	4	5
tietokannoista					
Henkilökunnan riittävyys	1	2	3	4	5
Asiakastietokoneiden toimivuuteen ja sijaintiin	1	2	3	4	5
Lainausautomaattiin	1	2	3	4	5

17. Mitä odotat kirjastolta tulevaisuudessa? Kerro myös muut terveiset kirjastojen palvelujen ja kokoelman kehittämiseksi.

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelun runko

Yleistä

Taustatiedot

- nimi
- syntymävuosi
- koulutus
- työhistoria kirjastoalalla

Kokoelmatyö Ylöjärven kaupunginkirjastossa

Kokoelmatyö käytännössä Ylöjärven pääkirjastossa

- oma käsitys tämän hetken kokoelmasta
- aineiston valinta, minkälaista materiaalia tulisi hankkia, mitä ei, eri aineistot, miksi?
- mikä sanelee hankintaa, kustantamot, asiakkaat, henk. koht. mielipiteet ja sukupuoli
- poistaminen ja varastointi

Arvot ja asenteet, yleiset ja henk.koht.

- mitä hankitaan liikaa/liian vähän, painotukset
- mitä on arvokas kirjallisuus (korkeakirjallisuus tms.), kriteerit,

Kokoelman ja asiakkaat kohtaaminen

- kuinka toimii tällä hetkellä, ongelmat, haasteet, ratkaisut
- asiakkaiden toiveet ja kokoelman tasapaino, kuinka kokoelma vastaa asiakkaiden toiveita ja tarpeita, eri asiakasryhmät
- miten pitäisi kokoelmiin ja aineistoihin liittyvistä asioista tiedottaa asiakkaille
- asiakkaat haluavat viihdettä, joka ei sovellu kirjastoon -> ratkaisu (esim. Susan Kurosen kirja, iltapäivälehdet?) Mikä on viihteen ja korkeakirjallisuuden asema toisiinsa kokoelmassa? Missä menee raja -> Onko olemassa viihdettä, mitä ei hankita missään nimessä? Miten tämä vaikuttaa siihen, miltä kirjasto vaikuttaa ulospäin (korkeakulttuuri vs viihde)
- katsotaan läpi asiakaskyselylomaketta, johon voi kommentoida, mitä luulisit asiakkaiden haluavan?

Tulevaisuus yleisissä kirjastoissa ja Ylöjärvellä

Kokoelmatyön haasteet tulevaisuudessa

- trendit kirjastoalalla ja yleensä
- digitaaliset aineistot, e-kirjat, lukulaitteet, onko tietokanta osa kokoelmaa?

- sosiaalisen median vaikutukset kokoelmatyöhän, mahdollisuudet (blogit, facebook yms.)
- ekologisuus osana kirjastotyötä (kirjan elinkaari, kulutusyhteiskunta), kuljetuspalvelu
- moraalit, sananvapaus (pitäisikö kirjastojen välittää tätä enemmän?, esim. tilaataanko ääriryhmien lehtiä (uskonto, politiikka), miksi/miksi ei? esim. satanismia käsittelevä kirjallisuus, verkon sananvapaus)

Muut kysymykset, kommentit